

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Marietta Pruudel

PENSIONIKS KOGUMIST SELGITAVAD TEGURID AS SEB PANK
KLIENTIDE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kaasprofessor Eve Parts

Tartu 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Pensionisüsteemi olemus ning pensioniks kogumist selgitavad tegurid.....	6
1.1. Eesti pensionisüsteemi olemus ja probleemid	6
1.2. II samba reformid Eestis, Ungaris ja Poolas	13
1.3. Pensioniks kogumist selgitavad tegurid	17
2. Empiiriline uuring pensioniks kogumist selgitavate tegurite kohta.....	21
2.1. Metoodika ja valim	21
2.2. Teadlikkus Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest	23
2.3. Pensioniks kogumist selgitavad sotsiaal-demograafilised näitajad	26
2.4. Pensioniks kogumist selgitavad psühholoogilised tegurid ja mehhanismid	31
Kokkuvõte.....	35
Viidatud allikad.....	38
LISA A. II sambast raha välja võtmise mõju pensionile	43
LISA B. Kirjandusest tulenevad teemaplokid	45
LISA C. Küsitluse plaan	46
LISA D. Küsitlusele vastajate sotsiaal-demograafilised andmed	49
LISA E. Kodeeritud muutujad 1–10	50
LISA F. Kodeeritud muutujad 11–14	51
LISA G. Logistilisel regressioonil põhinevad mudelid	52
LISA H. Varasematest uurimustest tulenevad pensioniks kogumist selgitavad tegurid	55
LISA I. Teoreetilise ja empiirilise osa seos	56
Summary	58

Sissejuhatus

Eesti pensionisüsteem koosneb alates 2002. aastast kolmest sambast ning selle eesmärgiks on toetada inimesi vanaduspensionil (Leppik & Vallistu, 2019; Pensionikeskus, 2021a). Riigikontrolli (2014) hinnangul oli Eestil kasvav vajadus jätkusuutlikule pensionisüsteemile, sest tööealiste inimeste arv kahaneb ja pensionäride arv kasvab. II pensionisamba süsteem on saanud kriitikat seoses sellega, et reaaltootlus on Euroopa riikide seas kõige viletsam, teoreetiline netoasendusmäär on Euroopa Liidu madalaim ning keskmine kulumäär väga kõrge (European Commission, 2018; OECD, 2013; OECD, 2018).

2018. aastal võttis Riigikogu vastu seaduse, mille eesmärgiks oli muuta pensionid solidaarsemaks, rahvastikutrende arvestavaks ning paindlikumaks (Pensionikeskus, 2018). Aastal 2021 jõustus täiendav pensionireform, millega muutus vabatahtlikuks II sambaga liitumine ja sealt lahkumine (LHV, 2021a). Esimeses voorus (01.01.2021–31.03.2021) esitas raha väljavõtmise avalduse 152 675 inimest, moodustades 20% kõigist II sambaga liitunutest. Samal ajal tühistasid 1401 inimest oma raha väljavõtmise avalduse, olles 152 675 hulgast juba välja arvatud. Aprillist juulini tühistasid veel 3415 inimest oma raha väljavõtmise avalduse ehk esimese vooru lõplikuks raha väljavõtjate arvuks oli 149 260 inimest. (Rahandusministeerium, 2021) Avalduste teises voorus kujunes lõplikuks raha väljavõtjate arvuks 12 236 inimest (Aaspõllu, 2022).

Senine statistika seoses Eesti inimeste säästmise ja investeerimisega näitab, et iseseisvalt pensionieaks valmistumine ei anna II pensionisambast paremaid tulemusi ning kolm neljandikku inimestest pole valmis oma säästudega finantsriske võtma (Kulu et al., 2020; Müller, 2020). Arvestades antud olukorda, oleks suurema hulga inimeste jaoks parem otsus jätkata kogumist II pensionisambasse, eriti kui neil puudub isiklik rahakasvatamise plaan. Saades teada pensioniks kogumist selgitavad tegurid, saab teha nii riigi kui ka pankade poolt teavitustööd just nendele teguritele rõhudes, et hoida ära inimeste massilist lahkumist II pensionisambast.

Statistikaameti juhtivanalüütikud Märt Leesment ja Kaja Sõstra (2021) toovad välja, et pole teada, mis põhjustel inimesed otsustasid oma raha pensionisüsteemi jätta. Arvatakse, et kõrgemapalgalised juhid ja tippspetsialistid võtsid välja vähem pensioniraha, sest neil polnud selleks nii suurt vajadust. Lisaks on paljudel tõenäoliselt ka pensionisüsteemi välised investeeringud, tulu katab varuga ära jooksvad kulud ja loodetakse, et pensionifondid pakuvad paremat tootlus kui iseseisev raha paigutamine. Siiski pole täiesti selget seost välja tulnud. (Leesment & Sõstra, 2021)

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada, millised tegurid selgitavad II pensionisambasse kogumise jätkamist AS SEB Pank klientide näitel. Oluline huvi on töö tulemuste osas AS SEB Pangal, sest soovitakse teada saada, mis motiveeris inimesi II sambasse jääma. Tänu sellele saab suunata ka teisi inimesi II sambas raha kogumist jätkama. Palju on analüüsitud II sambast lahkujaid (Leesment & Sõstra, 2021; LHV, 2021b; Rahandusministeerium, 2021; Reinson, 2021; Turu-uuringute AS, 2019; Voomets, 2020), kuid sambasse jääjate osas pole autorile teadaolevalt põhjalikke kokkuvõtteid tehtud.

Lähtuvalt bakalaureusetöö eesmärgist püstitas autor järgnevad uurimisülesanded:

- Kirjeldada Eestis kehtivat pensionisüsteemi ja selle kitsaskohti enne reformi;
- Analüüsida Eesti, Poola ja Ungari II pensionisamba reforme;
- Tuua välja, millised tegurid selgitavad inimeste pensioniks kogumist;
- Koostada ja viia läbi küsitlus AS SEB Pank klientidega, et välja selgitada peamised II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitavad tegurid;
- Analüüsida bakalaureusetöö raames kogutud AS SEB Panga klientide sotsiaal-demograafilisi ja psühholoogilisi tegureid, et selgitada nende kaudu II pensionisambasse kogumise jätkamist.

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast: teoreetilisest ja empiirilisest peatükist. Bakalaureusetöö teoreetilise osa esimeses alapeatükis annab autor ülevaate Eestis kehtivast pensionisüsteemist ning selle kitsaskohtadest enne reformi. Teises alapeatükis analüüsib autor Eestis, Poolas ja Ungaris läbiviidud II pensionisamba reforme. Varasemate reformide uurimine on töö eesmärgi saavutamiseks oluline, sest inimesed võisid II sambast lahkumise kasuks otsustada teiste riikide eeskujul. Kui riigi ja teenusepakkujate eesmärgiks on vähendada tulevikus II sambast lahkujate arvu, siis on võimalik teiste riikide kogemustest õppida ning nende tehtud vigu vältida. Kolmas alapeatükk kirjeldab tegureid, mis selgitavad inimeste pensioniks kogumist. Kuna varasemad põhjalikud uurimused II sambasse jääjatest puuduvad, siis ei ole töö autoril võimalik nende põhjal teoreetilist baasi luua. Seetõttu on eriti oluline roll just kolmandal alapeatükil, mis annab põhilise ülevaate sellest, kuidas ning mille põhjal inimesed finantsotsuseid teevad. Bakalaureusetöö empiirilise osa esimeses alapeatükis annab töö autor ülevaate kasutatavast meetodikast, uurimisprotsessist ning valimist. Teises alapeatükis analüüsitakse inimeste teadlikkust II pensionisambast ja sellega seotud probleemidest. Kolmandas alapeatükis käsitletakse pensioniks kogumist selgitavaid sotsiaal-demograafilisi näitajaid ning neljandas alapeatükis käsitletakse pensioniks kogumist selgitavaid psühholoogilisi tegureid.

Märksõnad: pensionisüsteem, reformid, finantsplaneerimine.

1. Pensionisüsteemi olemus ning pensioniks kogumist selgitavad tegurid

1.1. Eesti pensionisüsteemi olemus ja probleemid

Käesolevas peatükis tutvustab autor Eesti pensionisüsteemi ja selle kitsaskohti enne reformi. Töö autori hinnangul on inimeste teadlikkus pensionisüsteemi toimimisest puudulik ning tihti ei teadvustata endale kui suurt pensionit on riik tegelikult võimeline maksma. Seetõttu on oluline anda ülevaade pensionisüsteemi probleemidest ning hiljem selgitada välja, kas inimesed on nendest kitsaskohtadest teadlikud.

Vanemaealiste rahaline heaolu sõltub igapäevase iseseisvalt kogutud sissetulekutest, riigi pensionipoliitikast ja toetusmeetmetest. Riigi pensionisüsteemil on väga oluline roll, sest see aitab kaitsta inimesi vaesuse eest vanaduspõlves, tehes seda rahaliste vahendite ümberjaotamise kaudu. Lihtsustatult on riikliku pensionisüsteemi kaheks keskseks eesmärgiks baassissetuleku tagamine üldjuhul jooksvalt finantseeritud pensioni abil ning asendussissetuleku tagamine kohustusliku ja vabatahtliku kogumispensioniga. Maksimaalse heaolu tagamiseks kombineeritakse nii riigi kui ka indiviidi enda panus. (Leppik & Vallistu, 2019)

Lauri Leppik (2006) kirjeldab Eesti pensionisüsteemi teket läbi kahe transformatsioonilaine. Esimene laine 1990.–1993. aastatel eraldas reformide käigus Eesti pensionisüsteemi Nõukogude omast. Teine laine sai alguse 1997. aastal, kui valitsus kiitis heaks “Pensionireformi kontseptuaalsed alused”. Kontseptsiooni eesmärgiks oli võtta kasutusele mitmesambaline pensionisüsteem, säilitades seejuures selle jätkusuutlikkust ning finantsstabiilsust. (Leppik, 2006)

Kolmesambaline pensionisüsteem rakendus etapiliselt aastatel 1998–2002. Juulis 1998 moodustati III samm ehk kehtestati maksusoodustused vabatahtlikele pensioniskeemidele. 1999. aasta jaanuaris loodi sotsiaalmaksu isikustatud arvestus ehk uusi pensioniõigusi hakati arvestama makstud sotsiaalmaksu alusel. (Leppik, 2006) 2000. aastal rakendus riiklik pensionikindlustuse seadus, mis tõi omakorda kaasa mitmeid muutusi (Kulu & Reiljan, 2004). Eeskätt toimus meeste ja naiste pensioniea võrdsustamine ning loodi makstud sotsiaalmaksust sõltuv pensioniosa. 2002. aasta aprillis indekseeriti riiklikud pensionid ning sama aasta juulikuus võeti kasutusele kohustuslik kogumispension ehk II samm (Leppik, 2006)

Nii rahvusvahelised kui ka kohalikud eksperdid hindasid Eestis läbiviidud reformi üheks edukaimaks Kesk- ja Ida-Euroopas tänu sellele, et II pensionisambaga liitus pooleteise aastaga ligi 61% tööealisest elanikkonnast (Kulu & Reiljan, 2004; Leppik, 2006). Reformi

populaarsusele aitas kaasa see, et riiklike pensionide madala asendusmäära tõttu tundsid inimesed vajadust täiendava erapensioni järele ning loosungi „Sina maksad 2%, riik maksab 4%“ abil rõhutati riigi poolt pakutavat soodustust. II sambaga ühinemisest kujunes sotsiaalpsühholoogiline fenomen – paljud otsustasid liituda, sest nende tuttavad ja sugulased olid liitunud. (Leppik, 2006)

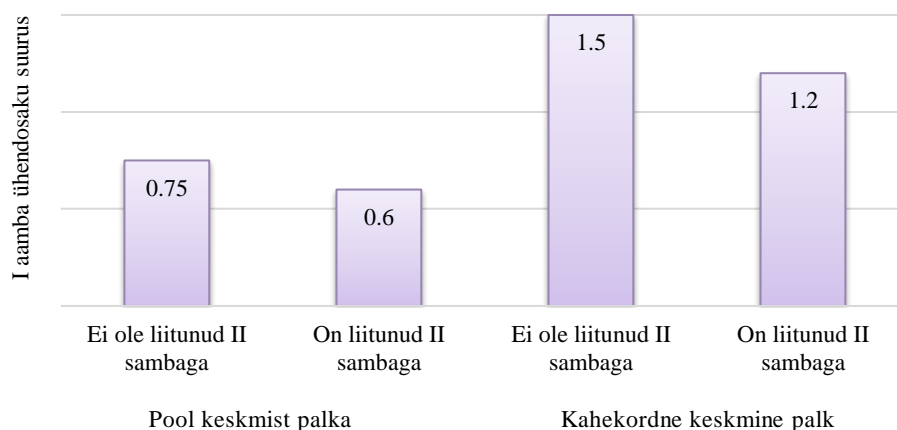
Alates 2002. aastast koosneb Eesti pensionisüsteem kolmest sambast (Pensionikeskus, 2021a). Riiklik pension ehk I sammas tagab toimetulekuks minimaalse sissetuleku ning selle suurus sõltub arvatud osakutest (Riigikontroll, 2014). Varem koosnes I samba pension kolmest osast: baasosa, staažiosa ning kindlustusosa (Lillelaid, 2021). Pensioni baasosa suurus vaadatakse üle iga aasta 1. aprillil ja see on kõikidel inimestel ühesugune (Sotsiaalkindlustusamet, n.d.). Alates 2021. aastast on baasosa suurus kokku 235,3079 eurot, mis lisatakse pensionile sõltumata makstud sotsiaalmaksust ja töötatud aastate arvust (Lillelaid, 2021; Sotsiaalkindlustusamet, n.d.). Pensioni staažiosa arvestatakse töötamise, õppimise ja armees teenimise eest kuni 1998. aasta 31. detsembrini. Staažiosa saamiseks korrutatakse kogunenud pensioniõiguslike aastate arv läbi aastahindega. Alates 1. aprillist 2021 on pensioni aastahinne 7,206 eurot. Pensioni kindlustusosa arvutatakse alates 1999. aasta 1. jaanuarist ning see sõltub sellest, kui palju on pensionisaaja palgast makstud sotsiaalmaksu. (Sotsiaalkindlustusamet, n.d.) Selle arvutamiseks kasutatakse pensionikindlustuse aastakoefitsientide summat (Pensionikeskus, 2021b).

2021. aasta algusest hakkas kogunema I pensionisambasse ka neljas osa – ühendosa, mille eesmärgiks on vähendada pensionide suuruse ebavõrdsust. Ühendosa koosneb 50% ulatuses kindlustusosakust ning 50% ulatuses solidaarosakust. Kindlustusosaku suurust arvutatakse sotsiaalmaksu põhjal samamoodi nagu praegu kogutavat kindlustusosakut. Solidaarosak on kõikidel inimestel sama suur ja see arvutatakse töötasu alammääralt makstava sotsiaalmaksu alusel. (Sotsiaalkindlustusamet, n.d.) Töö autor arvab, et I pensionisamba valem on võrdlemisi keeruline ning paljudel elanikel võib puududa ettekujutus, millest täpsemalt nende tulevane riiklik pension sõltub.

II sammas ehk kohustuslik kogumispension leevendab demograafilistest muutustest tulenevat survet I sambale ning pakub inimestele vanaduspõlves täiendavat sissetulekut (Riigikontroll, 2014). Kogumispensioniga liitumine on kohustuslik alates 1983. aastast sündinutele ja see põhineb eelfinantseerimisel – töötav inimene kogub oma pensioni ise (Pensionikeskus, 2021c). II sambaga liitumiseks tuleb esmalt teha valikuavaldus, millega avatakse pensionikonto. Valikuavaldusel tuleb teha ka fondi valik, kuhu hakatakse kogumispension makseid tegema. Kui kohustuslik liituja on saanud 18-aastaseks ja alustanud

töötamist, kuid pole valikuavaldust teinud, siis määratakse talle fond loosi teel ning avatakse automaatselt pensionikonto. (Pensionikeskus, 2021d)

Kogudes pensionit ainult I sambasse, läheb sinna 20% sotsiaalmaksust. II sambaga liitunud läheb 16% sotsiaalmaksu I sambasse, 4% sotsiaalmaksu II sambasse ja lisaks inimese brutopalgast veel 2% II sambasse. (Leppik & Vallistu, 2019) Seetõttu on ka II sambaga liitunudel I samba osakud 20% võrra väiksemad. Näiteks inimene, kes saab pool keskmist palka, teenib ühe aasta jooksul II sambaga liitumise korral 0,6 ühendosakut ja II sambaga mitteliitumise korral 0,75 ühendosakut (vt joonis 1). Kahekordse keskmise palgaga inimene teenib vastavalt 1,2 ja 1,5 ühendosakut. Kuigi antud näites on palga erinevus neljakordne, siis osakute suurused erinevad kaks korda. Varem kehtinud kindlustusosaku korral oleks erinevus olnud neljakordne ehk I samba sõltuvus palgast on muutunud oluliselt väiksemaks võrreldes varasemate aastatega. Töö autori hinnangul ei kajastatud antud informatsiooni pensionireformi diskussiooni ajal meedias piisavalt, kuigi see on oluline just noorte jaoks, kelle suurem osa riiklikust pensionist kujuneb uue pensionivalemi alusel. (Lillelaid, 2021)

Joonis 1. I samba ühendosaku suurus II sambaga liitunud ja mitteliitunud

Allikas: Lillelaid, 2021

Kokkuvõttes saab öelda, et inimese tulevase pensioni juures mängib suurt rolli II samba olemasolu (vt lisa A). Kui poole keskmise palgaga inimese pension võib väheneda II sambast lahkudes 6–17%, siis kahekordse keskmise palgaga inimese pension väheneb 15–35% (Lillelaid, 2021).

Erinevalt II sambast on III sambasse investeerimine vabatahtlik. Sissemakse suuruse saab määrata ise ja seda on võimalik alati muuta. Lisaks pakub III sammak maksepuhkust

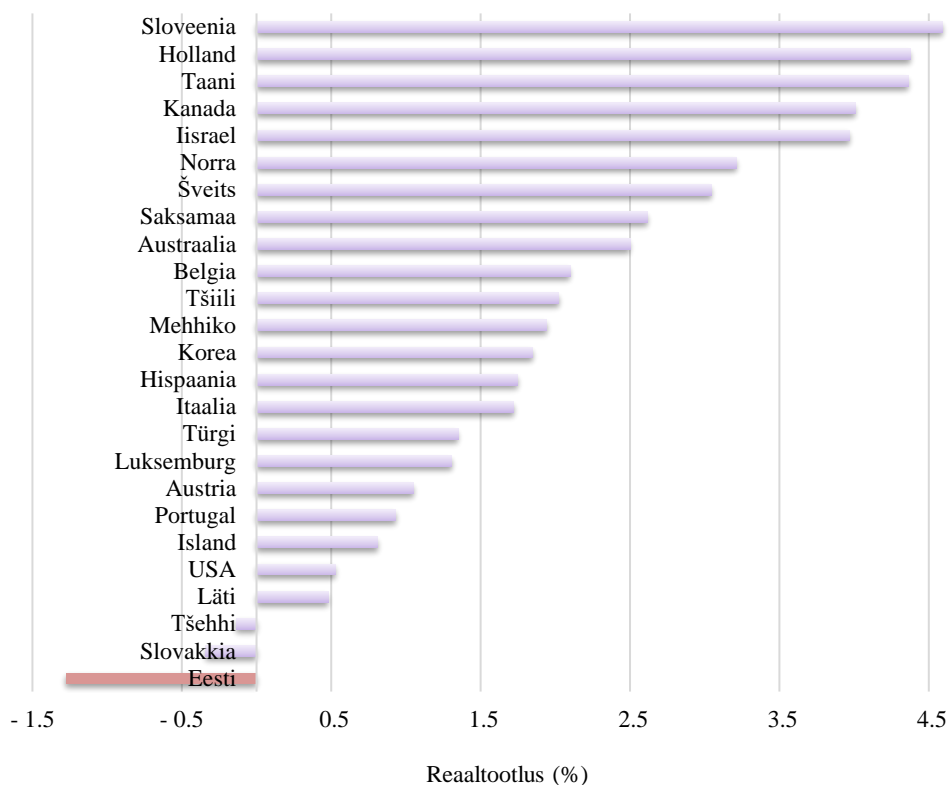

ning lepingu katkestamise võimalust. Aasta jooksul tehtud sissemakselt, mis ei ületa 15% brutosissetulekust või 6000 eurot on võimalik saada 20% tulumaksusoodustust.

(Pensionikeskus, 2021e) III samba väljamaksete tegemisel pole piiranguid ja kogutud raha saab välja võtta igal ajal (Pensionikeskus, 2021f).

Järgnevalt käsitleb autor peamisi probleeme seoses Eesti pensionisüsteemiga, et paremini mõista, miks II pensionisamba reform läbi viidi. Pensionisüsteeme hinnatakse kahe keskse kriteeriumi alusel: pensionisüsteemi jätkusuutlikkus ning pensionide taseme adekvaatsus. Jätkusuutlikkus näitab pensionisüsteemi võimet kohaneda väliskeskkonna muutustega. Taseme adekvaatsus hindab pensionisüsteemi suutlikkust tagada piisav rahaline kaitse vanaduses või töövõimetuse korral. Nende kriteeriumide põhjal on Eesti pensionisüsteem jätkusuutlik, kuid tagab madala sissetuleku. (Leppik & Vallistu, 2019) Eesti rahvastik on vananev ning see avaldab suurt survet I pensionisamba jätkusuutlikkusele, mistõttu peab üha suuremale arvule pensionäridele maksma pensione aina väiksem arv töötajaid (Kulu et al., 2020). Riigikontrolli (2014) hinnangul vajas Eesti pikaajalist plaani, et tagada pensionisüsteemi jätkusuutlikkus tingimustes, kus tööealiste inimeste arv kahaneb ja pensionäride arv ning oodatav eluiga kasvab.

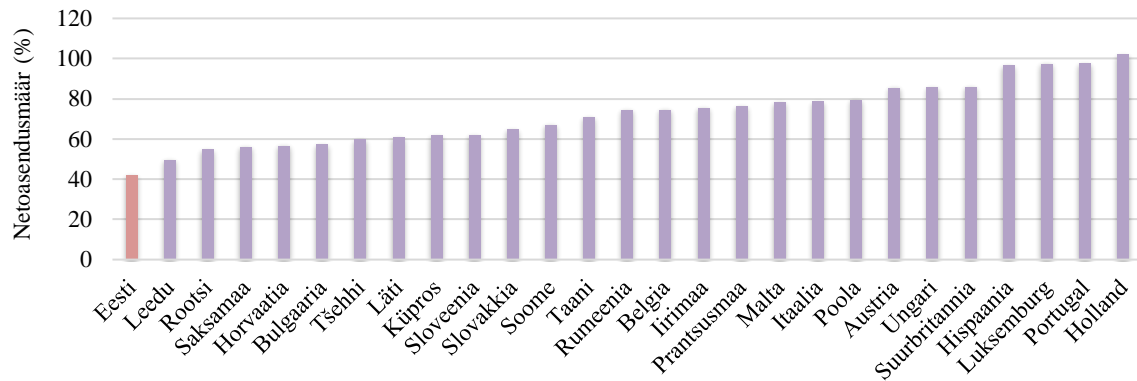
Kuigi II samba fondid peaksid kasvatama pensionikogujate raha ostujõudu, siis on nende keskmine reaaltootlus nullilähedane. Sellise olukorrani on viinud konkurentsi vähesus, mis omakorda põhjustab passiivset investeerimist ja suuri valitsemistasusid. (Riigikontroll, 2014) 2018. aastal teatas OECD, et Eesti pensionifondide reaaltootlus on viimase 10 aasta jooksul olnud negatiivne (-1,3%), olles viletsaim Euroopa riikide seas (vt joonis 2). Miinusesse jäid ka näiteks Slovakkia ja Tšehhi, kuid mitte nii suures ulatuses.

Joonis 2. OECD riikide pensionifondide keskmine reaaltootlus (%) 2007–2017

Allikas: Autori koostatud (OECD, 2018) põhjal

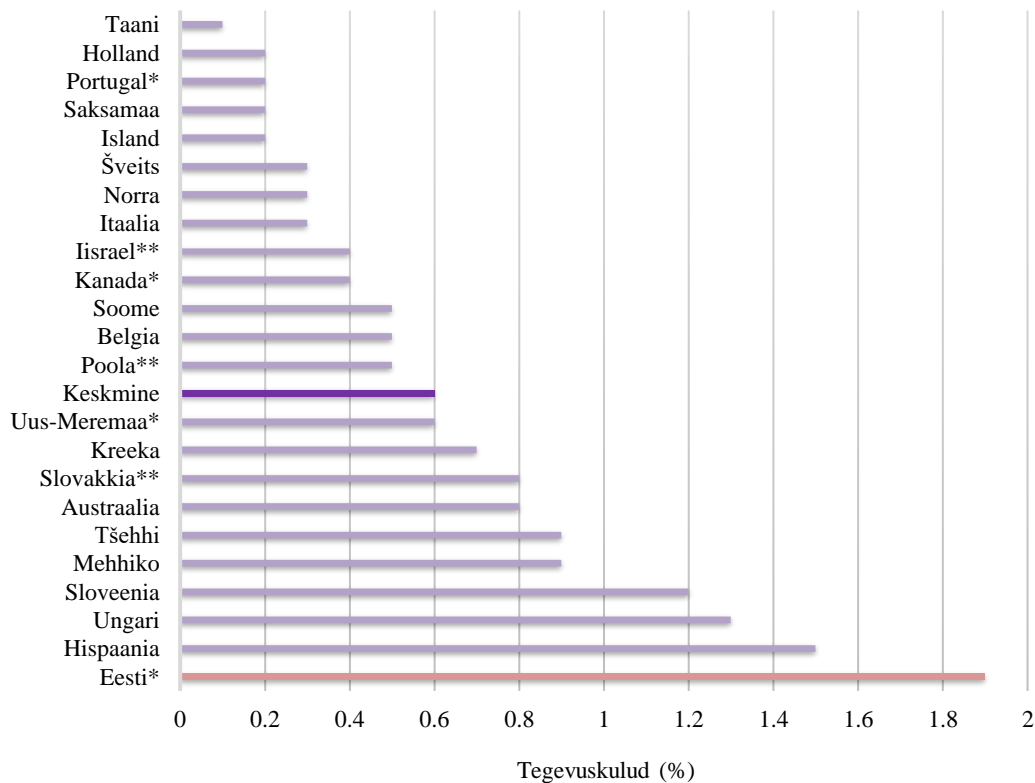
Lisaks sellele on teadlikkus saadavatest pensionidest madal ja inimeste ootused pole vastavuses võimalustega (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013). Eesti inimeste arvates peaks nende pension moodustama 74% pensionieelsest palgast, kuid prognooside kohaselt moodustab see kahe samba peale vaid 40% pensionieelsest palgast (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013; Riigikontroll, 2014). Seega inimesed ei ole teadlikud, et II samm ei võimalda neile soovitud tuge, millele vanaduspõlves loodetakse. Euroopa Komisjon kasutab pensioni kui töötasu aset täitva asendussissetuleku tulemuslikkuse keskse mõõdikuna teoreetilist netoasendusmäära. See näitab pensionile jääva 40-aastase tööstaaži ja keskmise palgaga töötaja pensioni suhet netopalka. Eesti teoreetiline netoasendusmäär oli 2018. aasta seisuga Euroopa Liidus kõige madalam (vt joonis 3). Kõige kõrgema pensionide asendusmääraga oli Holland, kus see ulatus 100%-ni ehk töötaja netosissetulek pensionile minnes ei lange. Hollandi kõrgest asendusmäärast moodustab 30% võrdse määraga riiklik pension ning 70% eelfinantseeritav kutsealane pension, mille sisse maksetest 2/3 tasub tööandja ning 1/3 töötaja. (European Commission, 2018)

Joonis 3. Pensionide teoreetiline netoasendusmäär 2018. aastal (%)

Allikas: Autori koostatud (European Commission, 2018) põhjal

Võrdluses OECD riikidega on II samba fondide tasud suured ning pole seotud fondide mahu, tootluse ega investeerimisstiiliga (Leppik & Vallistu, 2019). Kõrgete tasude arvelt langeb osakute väärtus, mistõttu väheneb ka tulevikus väljamakstav pension. Riigikontroll (2014) eeldas, et valitsemistasud ei tohiks Eestis olla kõrgemad kui mujal Euroopas. Siiski selgus eri riikide võrdlusest, et Eesti II samba pensionifondide keskmine kulumäär oli kõige suurem (vt joonis 4) ja moodustas 2012. aastal 1,8% fondide aasta keskmisest varade väärtustest (OECD, 2013).

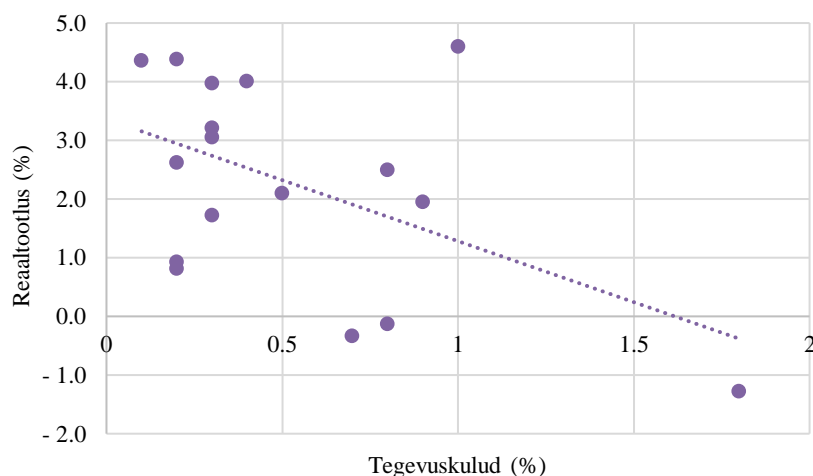
* Ainult administratiivkulud

**Ainult investeerimiskulud

Joonis 4. Tegevuskulud (%) pensionifondide koguvarast aastal 2012

Allikas: Autori koostatud (OECD, 2013) põhjal

Eesti Pank (2014) on välja toonud 3 tegurit, mis mõjutavad pensionifondide tootlust: fondide tegevuskulud, varade struktuur ning väärtpaberiturgude tootlikkus. Joonisel 5 on näha 17 OECD riigi pensionifondide keskmise reaaltootluse ja tegevuskulude seost. Antud näitajate vahel on keskmise tugevusega negatiivne korrelatsioon (-0,50), mis tähendab, et kui tegevuskulud vähenevad, siis reaaltootlus kasvab ja vastupidi. Näiteks Hollandi ja Taani pensionifondidel on võrreldes teiste riikidega kõige madalamad tegevuskulud ning kõige kõrgemad reaaltootlused. Eesti pensionifondidel on vastupidiselt kõrgeimad tegevuskulud ning madalaim reaaltootlus.

Joonis 5. OECD riikide pensionifondide reaaltootluse (%) ja tegevuskulude (%) seos

Allikas: Autori koostatud (OECD, 2013; OECD, 2018) põhjal

Eesti pensionisüsteemiga seotud probleeme on põhjalikult analüüsinud mitmed organisatsioonid ning on ilmselge, et see vajab reformimist. Väiksematele tasudele ja suurematele tootlustele aitaks kaasa näiteks fondihalduse efektiivsuse tõstmine ja konkurentsi elavdamine. Lisaks tuleks motiveerida inimesi veelgi rohkem iseseisvalt vanaduspõlveks säästma, arvestades seda, et Eesti pensionide teoreetiline netoasendusmäär oli 2018. aasta seisuga Euroopa Liidus kõige madalam.

1.2. II samba reformid Eestis, Ungaris ja Poolas

Teises alapeatükis analüüsib autor Eestis, Ungaris ja Poolas läbiviidud II pensionisamba reforme. Eesmärgiks on mõista, miks Eestis II pensionisamba reform läbi viidi ning kas sellel on ühiseid jooni teiste riikide reformidega.

Aastal 2018 võttis Riigikogu vastu seaduse, et muuta pensionid solidaarsemaks, rahvastikutrende arvestavaks ning piisavalt paindlikuks. Seda selleks, et inimesed saaksid ise otsustada, millal nad soovivad pensionile jääda. Seadusega kaasnes mitu suurt muudatust. Esiteks otsustati, et alates 2027. aastast sõltub pensioniiga keskmisest eeldatavast elueast. Ehk kui eeldatav eluiga pikeneb, siis tõuseb ka pensioniiga ja vastupidi. (Pensionikeskus, 2018) Alates 2021. aastast otsustati muuta pensionile jäämist paindlikumaks. Inimesed saavad kuni viis aastat varem pensionile minna või lükata pensioni saamist edasi nii kaua, kui soovi on. Lisaks otsustati muuta I samba pensionivalemit. (Sotsiaalkindlustusamet, 2021) Alates 2021. aastast koguvad inimesed töötasust sõltuva kindlustusosa asemel ühendosa, mille arvutamise aluseks on nii staaž kui ka töötasu. Sama seadusepakett avas ka II sambaga liitumise võimaluse isikutele, kes on sündinud 1970–1982. aastal. (Pensionikeskus, 2018)

2021. aasta 1. jaanuaril jõustus täiendav pensionireform, mis muutis vabatahtlikuks II sambaga liitumise ja sealt lahkumise. Täpsemalt on inimestel viis varianti. Esiteks on võimalik jätkata säästude kogumist tavapärasel viisil. Teine valik on nende jaoks, kes soovivad ise oma investeeringuid juhtida. Sellisel juhul on võimalik avada isiklik pensioni investeerimiskonto ehk PIK, kuhu saab kanda osa või kogu seni pensionifondi kogutud rahast ja jätkata investeerimist II samba sees. Kolmandaks valikuks on II samba sissemaksete lõpetamine ehk kogutud raha jääb alles, kuid uued sissemaksed peatatakse. Neljandaks saab lahkuda II sambast ja kõik oma raha välja võtta. Inimene saab kätte ainult 80% oma investeeringute väärtusest, sest 20% peetakse tulumaksuna kinni ja II sambaga saab uuesti liituda alles 10 aasta pärast. Viimaseks ehk viiendaks võimaluseks on II sambaga liitumine neile, kes pole seda veel teinud. (LHV, 2021a)

Eesti Pank koostas 2020. aastal pensionisüsteemi muudatuste mõjuanalüüsi, mis hindas reformi mõju pensionisüsteemile, inimeste toimetulekule pensionieas ja Eesti majandusele. Analüüsist selgus mitu murekohta seoses II samba vabatahtlikuks tegemisega. Rõhutati, et I ja II sammas täiendavad üksteist. Kui vähenevad sissemaksed II pensionisambasse, siis on suurem koormus tulevikus I pensionisambal. Hetkel on ühe vanaduspensionäri kohta 2,2 töötajat ning 2060. aastaks on see arv kahanenud 1,6 töötajani. Selle suhtarvu halvenemine sunnib pensionikulutusi suurendama ning maksukoormust tõstma. (Kulu et al., 2020) Rahvusvaheline Valuutafond (IMF) tõi välja, et kui mingi hulk

inimesi II pensionisambast loobub, siis võivad nad tulevikus vajada suuremat riigipoolset tuge. Arvestades Eesti vananevat rahvastikku, suureneks seetõttu tulevaste põlvkondade koormus. (FinanceEstonia, 2021)

II sambaga liitunutel on netovarasid ligi 15 000 euro võrra rohkem kui mitteliitunutel. 8500 eurot sellest pärines 2017. aastal II samba investeringutest moodustades vabatahtlikult liitunute netovaradest olulise osa. Eesti Panga analüüs näitab, et II pensionisambaga mitteliitunud pole 2% suurust lisatulu omal käel investeerinud. Lisaks sellele pole kolm neljandikku inimestest valmis oma säästudega finantsriske võtma, mistõttu iseseisvalt kogutud pensionivarade juurdekasv jääb pigem tagasihoidlikuks. (Kulu et al., 2020)

IMF-i hinnangul peaks II sammu olema kohustuslik, kuna säästmisharjumused on alles arenemas (FinanceEstonia, 2021). Urmas Reinsalu on välja toonud, et eelnõuga antakse õigus igale inimesele ise otsustada, kas koguda ja investeerida iseseisvalt, parandada elujärge või jätkata II pensionisambas. Reform peaks suurendama konkurentsi pensionifondide turul, mis omakorda tooks kaasa ka parema fonditootluse. Lisaks saavad lahenduse ka tänastele pensionäridele pealesunnitud ebaõiglasel väljamaksete tingimused. Jüri Ratas arvas, et kehtiv II pensionisamba süsteem vajab parandamist ning kõik peaksid saama teha oma tulevikuvalikuid pandlikumas ja õiglasemas pensionisüsteemis. Martin Helme sõnul on II samba regulatsioon olnud liialt jälg ja paindlikkuse lisamine ammu vajalik. (Valitsuse kommunikatsioonibüroo, 2020)

Ligi pooled Eestis tegutsenud fondidest on suuremal määral investeerinud vähelikviidsetesse varadesse. Kiire investeringust väljumine võib kaasa tuua oodatust väiksema tulu või isegi kahjumi. Varade kiirmüügi korral kannataksid fondidest lahkujad kui ka fondis jätkavad pensionikogujad. Viimastel aastatel on tehtud ka suuri investeringuid Eesti ettevõtetesse ja tänu sellele on ettevõtted suutnud oma tootlikkust parandada ja loonud uusi töökohti. See tõstatab küsimuse, kuidas saaks täita tekkivat tühimikku Eesti ettevõtete rahastamises. (Kulu et al., 2020)

Analüüsist lähtuvalt soovitas Eesti Pank kogumispensionit mitte vabatahtlikuks teha. Toodi välja, et isegi kui otsustatakse vabatahtlikkust suurendada, siis peaks valitsus hoiduma lisanduva maksuraha kulutamisest ja pikendama pensionisäästude välja võtmise minimaalset perioodil. Lisaks tuleks mõelda, kuidas motiveerida inimesi II samba kaudu pensionipõlveks koguma ning otsida võimalusi, kuidas kaitsta neid inimesi, kes on oma raha paigutanud fondidesse, mis on kõige rohkem investeerinud Eesti majandusse ja mille varad on vähem likviidsed. (Kulu et al., 2020)

Töö autorile jääb arusaamatuks, miks II pensionisamba reform läbi viidi. Eestis on niigi madal pensionide teoreetiline netoasendusmäär ja II sambast väljujatel muutub see veelgi väiksemaks. Tuleb arvestada sellega, et Eestis on vananev rahvastik, mis tõstab vaesusrisiki tulevaste pensionäride seas. Läbiviidud pensionireform suurendab järgmiste põlvkondade maksukoormust ja kasvatab vajadust riigi poolt makstavateks pensionäride toimetulekutoetusteks. Seega tuleks säästmist hoopis suurendada, mitte vähendada. Autori arvamusel olid reformi läbiviimisel suureks mõjutajaks poliitikud ning süsteemi oleks saanud haldustasude ja väljamaksetingimuste osas paindlikumaks muuta ka ilma seda lõhkumata.

Eesti pole esimene Kesk- ja Ida-Euroopa riik, kes teist sammast reforminud on. Varem on seda proovinud nii Ungari kui ka Poola. Mõlemas riigis oli pensionikulude osakaal keskmisest suurem ning piisavate pensionimaksete puudumine tõi kaasa riigivõla suurenemise ohtlikule tasemele. Seega on nii Poola kui ka Ungari reformide põhjused olnud puhtalt fiskaalsed ja eesmärgiks on olnud parandada riigi rahanduse olukorda. (LaDos & Maśniak, 2014) Koroonapandeemia tõttu nõrgenes ka Eesti riigirahanduse olukord ja valitsussektori võlakoormus kasvas (Rahandusministeerium, 2020). Läbiviidud pensionireform oli hea võimalus, et eelarvesse väljavõetava raha pealt tasutava tulumaksu arvelt vahendeid juurde saada, kuigi sellest avalikult väga ei räägitud. Hinnanguliselt sai Eesti riik tulumaksuna 265 miljonit eurot (Viirpalu, 2021).

Ungari sulges II samba lõplikult 2011. aastal. 2010. aasta oktoobris teatas valitsus II samba sisse maksete ajutisest peatamisest 14 kuuks ja töötajate võimalusest II sambast lahkuda. (Égert, 2012) Kuna riigieelarve oli suures defitsiidis, siis anti inimestele ainult kaks kuud aega otsustamiseks, kas nad naasevad riiklikku pensionifondi või jätkavad kogumist erapensionifondidesse (Égert, 2012; Szikra, 2018). Kusjuures vaikimisi valikuks oli automaatne naasmine I sambasse (Égert, 2012). II sambast lahkujatele lubati tulevikus maksta 25% kõrgemat riiklikku pensionit ning seetõttu ainult 3% inimestest soovis jätkata II sambas. Nende hulgas olid peamiselt noored ja kõrge sissetulekuga töötajad. (Berki, Freudenberg & Reiff, 2016) Eestis sellist lubadust avalikult ei antud, aga tegelikult suureneb II sambast lahkudes samuti I sambast saadav pension (vt lisa A). Näiteks kui 0,5 kordse keskmise palgaga inimene, kes on töötanud 15 aastat ja töötab tulevikus veel 25 aastat lahkuku kohe II sambast, siis oleks tema I sambast saadav pension tulevikus 391 eurot. Kui ta otsustaks jääda II sambasse, siis oleks tema I sambast saadav pension suuruses 365 eurot.

II sambast üle kantud varade hoiustamiseks ja müümiseks asutati Ungaris Pensionireformi ja Võlgade Vähendamise Fond, mille eesmärk oli teenindada riigivõlga ja rahastada pensioniga seotud kulutusi riigieelarvest. Riigivõlakirjad kanti portfelli osana üle

State Debt Management Office'ile ja tühistati koheselt. (Eurostat, 2020) 2011. aasta lõpus suunati allesjäänud II pensionisamba maksed jäädavalt I sambasse ning miljarditest eurodest jäi paari aasta jooksul alles vaid alla miljoni euro (Égert, 2012; LaDos & Maśniak, 2014).

Poola alustas II samba reformimisega 2011. aastal. Kui seni maksid inimesed II sambasse 7,3% oma sissetulekutest, siis 2011. aastal langetati sissemaks määra enam kui poole võrra ehk 2,3 protsendini. Ülejäänud 5% suunati pensionisüsteemi I sambasse tänaste pensionäride pensionimakseteks. (Hagemejer & Polakowski, 2018) Sellest muudatusest ei piisanud Poola riigivõla kasvu peatamiseks, mis jõudis enam kui 55% SKT-st 2013. aastal ning sundis Poola valitsust võtma vastu piiravaid eelarvepoliitika elemente (Jakubowski, 2016). Kõik II samba liikmed said valida, kas nende pensioni sissemaksed kantakse edaspidi I või II sambasse (Gwizdała & Wojtaszko, 2019). 2014. aasta veebruaris otsustati kanda 51,5% II samba pensionivaradest riikliku I sambasse, jättes 48,5% varadest II samba kontodele. Ülekantud varade väärtus oli 153 miljardit poola zloti, hõlmates 130 miljardi zloti väärtuses riiklike võlakirju. See tõi kaasa Poola riigivõla vähenemise 145 miljardi Poola zloti võrra, mis moodustas 8,5% SKT-st. (Jakubowski, 2016) Kuigi inimestele jäi alles õigus pensionit II sambasse edasi koguda, siis selle valiku tegi ainult 15,1% tulevastest pensionäridest (Hagemejer & Polakowski, 2018). Isikud, kellel oli pensionieani vähem kui 10 aastat valida ei saanud ning nende pensionimaksed suunati automaatselt I sambasse (Jakubowski, 2016).

Üsna ruttu saadi Poolas aru, et reform pole pikas perspektiivis jätkusuutlik, kuna II sambas olnud varade väärtus vähenes mitmekordselt (Gwizdała & Wojtaszko, 2019). Seega teatas valitsus 2018. aastal plaanist II sammast likvideerida. (Leppik & Vallistu, 2019) Antud seaduseelnõu kiideti heaks 2021. aasta märtsis. Reformi käigus peavad poolakad kandma oma varad II sambast I või III sambasse. Raha ülekandmisel III sambasse on maksumääraks 15% varade väärtusest ja see läheb riigieelarvesse. (Kosc, 2021) II sammast suleti lõplikult 2022. aasta 28. jaanuaril (Dusza, 2021).

Eesti, Poola ja Ungari reformide võrdlemiseks koostas autor tabeli (vt tabel 1). Nagu näha, siis igas riigis muudeti II sammast esialgu vabatahtlikuks, pensionikulude osakaal oli keskmisest suurem ja reformi eesmärgiks oli parandada riigi rahanduse olukorda. Poolas ja Ungaris oli riigivõlg suurenenud ohtlikule tasemele, mistõttu kasutati suurt osa inimeste kogutud varadest riiklike võlakirjade tühistamiseks. Kuigi Eesti riik inimeste varasid ei natsionaliseerinud, siis teeniti väljavõetud raha pealt 20% tulumaksu. Töö kirjutamise hetkel on II sammast lõplikult suletud nii Poolas kui ka Ungaris.

Tabel 1

Ungari, Poola ja Eesti reformide võrdlus

II samba reform	Eesti	Poola	Ungari
II sammas muudeti vabatahtlikuks	✓	✓	✓
Pensionikulude osakaal oli keskmisest suurem	✓	✓	✓
Eesmärgiks oli parandada riigi rahanduse olukorda	✓	✓	✓
II sammas kaotati lõplikult		✓	✓
II sambast lahkujatele makstakse tulevikus kõrgemat riiklikku pensioni	✓		✓
II sambasse jäämine oli vaikumisi valik	✓		

Allikas: Autori koostatud (Berki, Freudenberg & Reiff, 2016; Dusza, 2021; Égert, 2012; Hagemeyer & Polakowski, 2018; LaDos & Maśniak, 2014; LHV, 2021a; Lillelaid, 2021) põhjal

Töö autorile teadaolevalt pole uuritud, mis põhjustel otsustasid inimesed Poolas ja Ungaris II sambasse jääda või sealt lahkuda. Mõlema reformi puhul on inimeste II sambast lahkumine olnud tugevasti mõjutatud riigi poolsest sekkumisest ning sambasse jääjate arv oli väga väike võrreldes Eestiga. Lõpuks suleti II sammas nii Poolas kui ka Ungaris lõplikult. Lisaks kõikidele muudele teguritele võis sambast lahkujate arvu suurendada see, et Poolas ja Ungaris polnud II sambasse jäämise puhul tegu vaikumisi valikuga. Vaikumisi valik on atraktiivne, sest see on tõhus ja lihtsasti rakendatav ning seetõttu peavad poliitikud ja organisatsioonid seda heaks vahendiks inimeste käitumise suunamisel (Benartzi et al., 2017; Duncan, Jachimowicz, Johnson & Weber, 2019). Eesti reformi puhul oli positiivne, et vaikumisi valik on jätkuvalt pensioni kogumist soodustav. Autor usub, et see võis tunduvalt mõjutada sambasse jääjate arvu.

1.3. Pensioniks kogumist selgitavad tegurid

Järgnevalt annab autor ülevaate teguritest, mis selgitavad pensioniks kogumist. Vähe on uuritud, millised psühholoogilised tegurid ning mehhanismid mõjutavad inimesi vanaduspõlveks säästma. Enamus uuringuid on säästmise individuaalsete erinevuste prognoosimisel kasutatud sotsiaal-demograafilisi näitajaid nagu vanus, sugu ja sissetulek. (Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007)

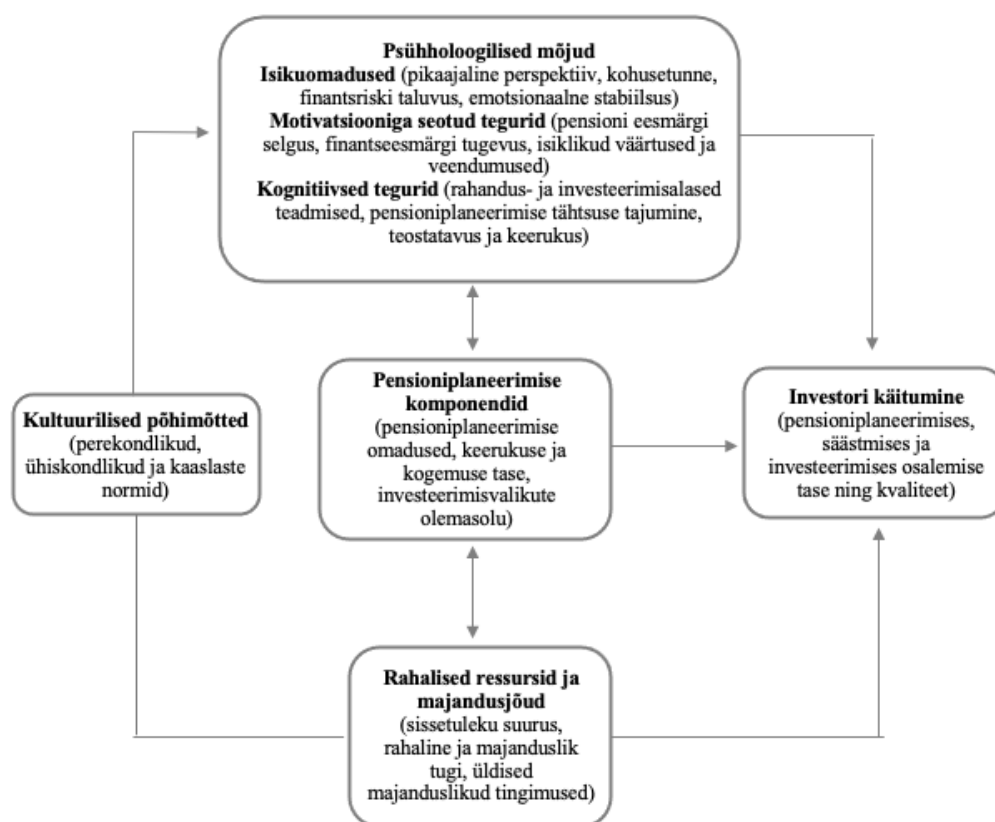
Antud näitajatest on kõige rohkem tähelepanu saanud vanus (Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012). Mitmetes uuringutes on vanemad pensionieelikud näidanud suuremat seotust finantsplaneerimisega kui nooremad (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; McNally & Phua, 2008; Turu-uuringute AS, 2019). Selleks on mitu põhjust – neil on kõrgemad sissetulekud ja rohkem vabu vahendeid investeerimiseks. Vanemad inimesed on lähemal pensionile jäämisele, mistõttu mõeldakse sellele rohkem ning omatakse paremaid finantsalaseid teadmisi. (Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012)

Ka sugu on tugevalt seotud finantsplaneerimisega – mehed edestavad naisi nii planeerimises kui ka säästmises (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Turu-uuringute AS, 2019). See on osaliselt tingitud sellest, et mehed on suurema osa ajast tööga hõivatud ning neil on kõrgemad sissetulekud, mis võimaldab rohkem säästa (Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012). Lisaks tõestatud, et meestel on paremad finants-, investeerimis- ja pensioniplaneerimise alased teadmised (Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007).

Kolmandaks on leitud, et finantsplaneerimine suureneb sissetulekute kasvades ning see on omakorda positiivses kovariatsioonis pensioniks säästmisega (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Turu-uuringute AS, 2019). Kõrgemate sissetulekutega inimestel on paremad finantsteadmised, rohkem valikuvõimalusi investeerimiseks, selgemad finantseesmärgid ning nad kasutavad suurema tõenäosusega finantsspetsialistide teenuseid (Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012).

Rahandusministeeriumi (2021) andmetel oli II sambast lahkujate hulgas rohkem naisi (52%) kui mehi (48%). Vanuse lõikes oli näha, et nooremate kui 30-aastaste ja vanemate kui 60-aastaste hulgas oli teisest sambast lahkujaid keskmisest vähem. Raha väljavõtja keskmine vanus oli 41 aastat ning sissetulek umbes 1255 eurot kuus, mis jääb alla Eesti keskmise sissetuleku. Kõige rohkem oli sambast lahkujaid palgavahemikus 500–2000 eurot. Mida kõrgemad olid sissetulekud, seda vähem inimesi otsustas sambast raha välja võtta. (Rahandusministeerium, 2021) Antud tulemuste põhjal saab järeldada, et II pensionisambasse jäid keskmisest sagedamini mehed ning kõrgema sissetulekuga inimesed. Samas paistab sambasse jääjate osas silma lisaks vanema vanuserühma esindajatele ka noorem vanuserühm. Autor usub, et noorematel inimestel oli sambasse kogunenud niivõrd vähe raha, mistõttu ei soovitud seda välja võtta. Lisaks ei pruukinud paljud noored reformist teadlikud olla.

Hershey (2004) on välja töötanud mudeli teguritest, mis mõjutavad investori käitumist pensionipõlve finantsplaneerimisel (vt joonis 6).

Joonis 6. Investori käitumist mõjutavad tegurid pensionipõlve finantsplaneerimisel

Allikas: Hershey, 2004

Antud mudeli järgi on tähtis roll eelkõige psühholoogilistel teguritel ehk isikuomadustel, motivatsioonil ja kognitiivsetel teguritel. Isikuomaduste alla kuuluvad näiteks pikaajaline perspektiiv, kohusetunne, finantsriski taluvus ja emotsionaalne stabiilsus. Pikaajaline perspektiiv on nende isikuomaduste seast kõige suurema mõjuulatusega. Kaugema pikaajalise perspektiiviga inimestel ehk nendel, kes keskenduvad ebaloomulikult palju tuleviku sündmustele, on parem kalduvus planeerida ja säästa pensioniks. (Hershey, 2004)

Motivatsiooniga seotud teguriteks on pensioni eesmärgi selgus, finantseesmärgi tugevus, isiklikud väärtused ning veendumused (Hershey, 2004). Selgelt ja täpselt määratletud finants- ja pensionieesmärgid on märkimisväärselt seotud pensioni kogumispanustega ning on abiks efektiivse säästmise ja investeerimise strateegia välja töötamisel (Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021; Hershey, 2004). Inimeste suhtumine

pensionipõlve finantsplaneerimise osutab suuresti nende protsessi kaasatusele ning pidevate kogumispanuste iseloomule ja suurusele. Muretsemine seoses pensioni planeerimise protsessiga on negatiivselt seotud säästmisharjumustega ning need, kes muretsesid rohkem, panustasid vähem regulaarsesse säästmisesse. (Hershey, 2004) Turu-uuringute AS (2019) Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuringust selgus, et ligi 48% inimestest on oma pensionipõlve suhtes pigem ebakindlad. 34% neist pole kindlad oma planeerimise tõhususes ja 14% puudub finantsplaan. See on suur murekoht, sest mida rohkem inimesi II sambast väljub, seda suuremaks ebakindlus muutub. Oma hinnangu kohaselt saaks pigem hästi või hästi hakkama ainult 21% elanikest. Keskmisest sagedamini on rahaasjad hästi planeeritud kõrgharidusega ja kõige suurema sissetulekuga inimestel ning ettevõtjatel. (Turu-uuringute AS, 2019)

Kognitiivsete omaduste alla kuuluvad rahandus- ja investeerimisalased teadmised, pensioniplaneerimise tähtsuse tajumine ning teostatavus. Inimeste arusaamad pensioniks kogumise tähtsusest mõjutavad suuresti nende suhtumist rahalistesse vajadustesse ja tulevikuks säästmise olulisusesse. Viimane omakorda mõjutab inimese valmisolekut uurida erinevaid plaane, strateegiaid ja investeerimisvõimalusi. Pensioniks säästmine on positiivselt seotud sellega, kuidas tajutakse praegust finantsolukorda ning kui tähtsaks peetakse personaalse kogumisprogrammi säilitamist. (Hershey, 2004) Eesti Konjunktuuriinstituudi (2013) uuringust selgus, et inimesed ei oska hinnata, kui suur on tänase pensionisüsteemi osa ehk panus nende vanaduspensioniks tulevikus. See tähendab, et ei suudeta tunnetada enda rolli suurust tuleviku kindlustamisel, mis omakorda mõjutab inimese käitumist negatiivselt. Enim loodetakse kohustuslikule kogumispensionile ehk II sambale – ligi 65% inimestest. 43% loodab töövõime säilimisele, 36% loodab soetatud kinnisvarale, 35% abikaasale ning 29% lastele. (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013) On selgunud, et nii noored kui ka kõrgharidusega inimesed loodavad keskmisest enam dividendidele, ettevõtlastulule ning II pensionisambale (Voomets, 2020). Siiski on järjest rohkem tõendeid selle kohta, et ainuüksi säästmise ja selle vajaduse teadvustamisest üksi ei piisa. Peamine vahend säästmiskäitumise mõjutamiseks on selle lihtsamaks ja kättesaadavamaks muutmine. (Hardcastle, 2012)

Teiseks mõjutavad investori käitumist pensioniplaneerimise komponendid ehk investeerimisvalikute olemasolu, töötaja pensioniplaanide valikute olemasolu ja planeerimise, säästmise või investeerimise keerukus (Hershey, 2004). Paljud inimesed ei mõista pensionisäästmise tähtsust ega suuda teha teadlikke otsuseid, eriti kui tegemist on keeruliste finantstoodetega (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009). Teadlike otsuste tegemiseks peavad inimesed finantstoodetest täielikult aru saama ja on tõestatud, et finantsalane kirjaoskus

mängib pensioni planeerimisel olulist rolli (Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021; Chen & Davis, 2008). Selgus, et Eesti elanike jaoks on kõige keerulisemateks finantsteemadeks krüptorahad, pensioni II samm, tulude maksustamine ja ühisrahastus. 50–59 aastaste seas nimetasid ligi 41% vastanutest liiga keeruliseks II sambaga seonduvaid teemasid. (Turu-uuringute AS, 2019) Seetõttu ei pruukinud paljud inimesed reformi ajal teadlikke otsuseid teha ja lahkusid II sambast just süsteemi keerukuse tõttu.

Kolmandaks on otsene mõju investori käitumisele rahalistel ressurssidel ja majandusjõududel. Siia kategooriasse kuuluvad sissetuleku suurus, olemasolevad säästud ning varad, teistelt inimestelt saadud informatsioon ja nõuanded (sõbrad, abikaasa, finantsnõustaja), õppematerjalid (raamatud, uudiskirjad) ning tehnoloogilised ressursid. (Hershey, 2004) Eestlaste jaoks on kaheks kõige olulisemaks allikaks finantsteemade üle otsustamisel sõprade ja lähedaste nõuanded (34%) ning nõuanded pangatöötajatelt (33%). Kuna olulise allikana nimetatakse sõprade ja lähedaste nõuandeid, siis võib see tähendada ka usaldamatust finantskeskkonna vastu. (Turu-uuringute AS, 2019) Kusjuures II sambasse jääjad usaldavad reeglina rohkem kõiki süsteemi osalisi ning ka eksperte, kes on pikaajalist kogumist meedias analüüsinud ja oma soovitusi andnud. Pensionisüsteemi puudutavatest küsimustes usaldavad II sambaga jätkajad riiki ja pensionifonde ligi kaks korda rohkem kui lahkujad. (Reinson, 2021)

Viimaseks on Hershey (2004) välja toonud kultuurilised põhimõtted, mis tulenevad perekondlikest, ühiskondlikest ja kaaslaste normidest. Need kujundavad nii inimese psühholoogilisi harjumusi ning soodumusi kui ka finantsressursside kättesaadavust ja domineerivaid majandusjõudusid. (Hershey, 2004)

Inimeste finantsplaneerimist selgitavad nii sotsiaal-demograafilised näitajad kui ka psühholoogilised mehhanismid. Nagu näha, siis pole varasematest uuringutest täpselt selgunud, mille põhjal otsustasid Eesti elanikud II pensionisambasse kogumist jätkata. Lähtuvalt sellest otsustati antud töö käigus neid tegureid lähemalt uurida.

2. Empiiriline uuring pensioniks kogumist selgitavate tegurite kohta

2.1. Metoodika ja valim

Bakalaureusetöö teoreetilises osas käsitleti Eesti pensionisüsteemi ja sellega seotud probleeme ning analüüsiti Eesti, Ungari ja Poola pensionireforme. Samuti anti ülevaade inimeste pensioniks kogumist selgitavatest teguritest. Empiirilise osa esimeses alapeatükis annab töö autor ülevaate kasutatavatest uurimismeetoditest ja valimist.

Lähtuvalt antud töö eesmärgist, otsustas autor kasutada kvantitatiivset andmeanalüüsi, mida teostatakse statistiliste andmeanalüüsi meetodite abil (Almeida, Faria & Queirós, 2017).

Kvantitatiivse andmeanalüüsi läbiviimiseks kasutatas töö autor küsitlust, mille tulemusi esitatakse põhitunnuste lõikes tabelite või joonistena. Küsitlus on andmete kogumisel heaks meetodiks, sest see võimaldab saada standardiseeritud informatsiooni suurelt hulgalt inimestelt (Beilmann, 2020). See oli käesoleva töö autori jaoks eriti oluline, kuna II sambasse jääjaid pole varem põhjalikult uuritud. Küsitluse peamine eelis teiste kvantitatiivsete andmete ees on see, et andmeid kogutakse just uurimiseesmärgil (Beilmann, 2020). Samas on küsitluse läbiviimisel ka puudusi. Tulemused ei pruugi olla piisavalt informatiivsed ning teemat uurides ei saa minna väga süvitsi. Antud puudust oleks saanud ületada täiendavate intervjuudega, mida polnud töö autoril võimalik klientide konfidentsiaalsuse tõttu läbi viia.

Bakalaureusetöö teoreetilise osa põhjal koostas autor kirjanduse ülevaate (vt lisa B), millest kujunes välja kolm peamist teemaplokki. Teemaplokkide põhjal koostas autor küsitluse plaani, mis koosnes kinnistest ja poolavatud küsimustest (vt lisa C). See tähendab, et mõne küsimuse puhul oli vastajatel võimalik lisada ka oma vastusevariant (muu: palun täpsustage). Küsitluse koostamisel võeti eeskujuna varasematest uuringutest (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013; Leesment & Sõstra, 2021; LHV, 2021b; Rahandusministeerium, 2021; Reinson, 2021; Turu-uuringute AS, 2019; Voomets, 2020), teoreetilisest kirjandusest (Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021; Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; European Commission, 2018; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & Mc Ardle, 2007; Hardcastle, 2012; Hershey, 2004; McNally & Phua, 2008; OECD, 2013; OECD, 2018; Riigikontroll, 2014) ning aruteludest pangatöötajatega.

Küsitlus saadeti 5000 AS SEB Panga kliendile, kes on jäänud II sambasse ja pole siiani plaaninud sealt lahkuda. Kasutati juhuvalimi põhimõtet, mis tähendab, et igal kliendil oli võrdne võimalus saada valimisse. Küsitlusele sai vastata alates 29.03.2022 kuni 10.04.2022 nii eesti kui ka vene keeles.

Küsitlusele vastas kokku 390 AS SEB Panga klienti ehk vastamise määraks oli 7,8%. 95%-lise usaldusnivoo korral on valimi tulemused üldistatavad kõigile SEB II samba klientidele. Vastajate sotsiaal-demograafilistest andmetest koostas autor kokkuvõtva tabeli (vt lisa D). Nendest 50,0% olid naised ja 49,5% mehed. Enim vastajaid oli vanusevahemikus 46–55 (34,1%) ning kõige vähem vastajaid oli vanusevahemikus 18–25 (2,8%). Suur osa vastanutest olid inimesed, kes tegelikult pole kohustuslikus korras pidanud II sambaga liituma (sündinud enne 1983. aastat). 2 inimest ei tahtnud oma sugu ja vanust avaldada (0,5%). Suurem osa vastajatest olid kõrgharidusega (42,1%), kuid leidis isegi alg- ja põhiharidusega vastajaid. 20,3% vastajatest olid keskastme spetsialistid, 17,9% olid ametnikud, kontoritöötajad, isiku-/klienditeenindajad, kaitse/päästeteenistuses ning 17,7%

olid oskustöölised, seadmeoperaatorid, sõidukijuhid. Veidi vähem oli tippspetsialiste (15,9%), keskastme juhte (9,5%), lihttöölisi (6,1%) ja asutuse/ettevõtte tippjuhte (4,4%). Kolmandiku (32,8%) vastajate netosissetulek jäi vahemikku 1001–1500€. Kõige vähem leidis vastajaid, kelle netosissetulek oli alla 500€ (3,9%).

Töö autor korrastas ja analüüsis küsitluse tulemusi Microsoft Exceli abil. Andmete põhjalikumaks kirjeldamiseks kasutati Pythonis masinõppe meetodeid. Kõige paremaid tulemusi andis logistilisel regressioonil põhinev mudel, mille eeliseks on võimalus analüüsida kõikide muutujate seost koos (Sperandei, 2014). Kusjuures mudelis on suurema olulisusega need muutujad, mis tõstavad mudeli ennustusvõimet paremini. Logistilisel regressioonil põhineva mudeli läbiviimiseks jagati andmed treening- ja testandmeteks. Treeningandmeid kasutati valitud mudeli treenimiseks ja testandmete abil kontrolliti hiljem mudeli täpsust.

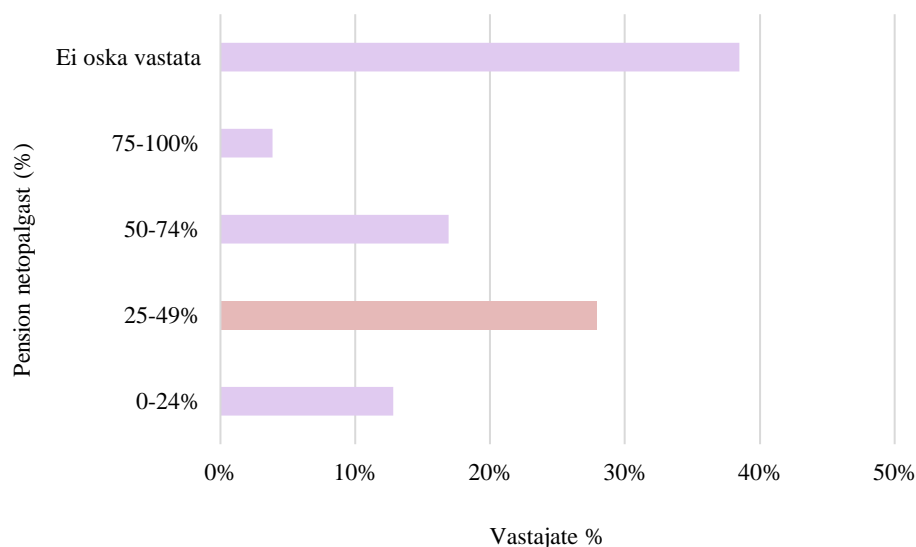
Kodeerimisel jagati suurem osa andmetest klassideks, kus tunnuse olemasolu tähistab andmestikus 1 ja tunnuse puudumine tähistab andmestikus 0 (vt lisa E). Esines ka omadusi, mille puhul oli rohkem kui kaks väärtust. Sellisel juhul sisestati nende väärtused hierarhiliselt ja hiljem normaliseeriti 0–1 skaalale (vt lisa F). Puuduvad väärtused asendati konkreetse tunnuse keskväertustega. Järgnevates alapeatükkides tuuakse välja küsitluse ning logistilise regressioonil põhineva mudeli tulemused teemaplokkide lõikes.

2.2. Teadlikkus Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest

Käesoleva bakalaureusetöö empiirilise osa teises alapeatükis toob autor välja küsitluse tulemused esimese teemaploki lõikes. Antud teemaploki eesmärgiks oli välja selgitada, kui teadlikud on inimesed Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest.

Eesti Konjunktuuriinstituudi (2013) uuringust selgus, et inimesed ei oska hinnata, kui suur on tänase pensionisüsteemi panus nende vanaduspensioniks tulevikus. See leidis kinnitust ka siinses töös – 38,5% vastanutest ei ole kursis, kui suure osa moodustab nende tulevikus saadav pension praegusest netopalgast (vt joonis 7). 81,8% inimestest vanuses 18–25 ei osanud küsimusele vastata. See näitab, et just noorte inimeste pensionialane teadlikkus on eriti madal. 3,9% inimestest arvasid, et pension moodustab praegusest netopalgast 75–100% ja 16,9% inimestest arvasid, et pension moodustab praegusest netopalgast 50–74%. Need ootused on ebarealistlikud kõrged, arvestades et prognooside kohaselt moodustab pension I ja II samba peale kokku vaid 40% netopalgast (Riigikontroll, 2014). Ligi veerand inimestest (27,9%) olid teadlikud, et tulevikus saadav pension moodustab 25–49% netopalgast. Nende hulgas oli kõige rohkem 56–65 aastaseid. 12,8% vastanutest arvasid, et pension moodustab 0–24% netopalgast. Seega saab öelda, et II sambasse jääjate pensionialane teadlikkus on üsna madal. Antud tulemused lähevad vastuollu varasemate

uuringutega, kust on selgunud, et paremad finantsteadmised suurendavad pensioniks kogumise tõenäosust (Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021; Chen & Davis, 2008). Selle kohaselt peaksid II sambasse kogumise jätkajate teadmised olema palju paremal tasemel.

Joonis 7. Vastajate teadlikkus tulevikus saadava pensioni suurusest

Allikas: Autori koostatud

Logistilisel regressioonil põhinev mudel ennustas, et tulevikus saadava pensioni suurusest on teadlikumad kõrgema sissetulekuga ning madalama haridustasemega inimesed (vt lisa G). Viimane võib olla tingitud sellest, et kõrgharidusega inimesed on antud teema suhtes kriitilisemal seisukohal ehk nende arvates moodustavad pensionid ainult 0-24% netopalgast. Selgus, et mida ebakindlamad inimesed oma planeerimise tõhuses on, seda teadlikumad on nad tulevikus saadava pensioni suurusest. See tulemus on igati loogiline, sest ebakindlus peakski olema suurem, kui inimene on kursis, et pensionid on niivõrd väikesed.

Rohkem kui pooled (54,1%) vastanutest ei teadnud, millisesse II samba fondi nad hetkel sissemakseid teevad. Ülejäänud vastajad väitsid, et on kursis, kuhu fondi sissemakseid tehakse. Enim nimetati SEB Progressiivset Pensionifondi. Sellele järgnesid SEB Pensionifond Indeks 100, SEB Energiline Pensionifond ning SEB Pensionifond 100. Kõige vähem mainiti Optimaalset ja Konservatiivset Pensionifondi. Paaril korral mainiti fonde, mida tegelikult pole olemas – näiteks Äkiline, Kindel ja Agressiivne. Mõningad inimesed nimetasid fondina SEB Panka või II sammast. See näitab taaskord inimeste teadmatust seoses pensionialaste teemadega, mis ei tohiks II samba kogujate hulgas nii suur olla.

Pensionifond tuleks valida sobiva riskitasemega, mis on vastavuses kliendi vanusega. Noored võiksid koguda raha suuremate riskitasemetega fondides nagu SEB Pensionifond Indeks 100 või SEB Pensionifond 100. Tuli välja, et igas fondis oli siiski kogujaid, kes vastavalt vanusele sinna ei kuulu (vt tabel 2). Tihedamini hakkasid silma noored kogujad väga konservatiivsetes fondides. Näiteks Energilises Pensionifondis oli 18–25 aastaseid, 26–35 ja 36–45 aastaseid kogujaid. Progressiivses Pensionifondis oli 26–35 ning 36–45 aastaseid kogujaid ja Optimaalses Pensionifondis 36–45 ning 46–55 aastased kogujad. Kui valida ebasobiv fond, siis ei pruugi tulemused vastata ootustele. See võib omakorda suurendada rahulolematust II sambaga, mille tõttu võib ka mingi osa inimesi otsustada tulevikus II sambast lahkuda. Töö autori hinnangul on teadlike kogujate protsent murettekitavalt väikene. Kuna paljud inimesed ei teadnud, kuhu fondi nad sisse makseid teevad, siis on suur tõenäosus, et ka nemad pole fondi valikule tähelepanu pööranud ning raha kogutakse ebasobivas fondis.

Tabel 2

SEB II samba fondides kogujad

Vanus	Vanusele vastav fond	Õiges vanuses kogujate arv	Vales vanuses kogujate arv
61+	SEB Konservatiivne Pensionifond	4	2
59–60	SEB Optimaalne Pensionifond	0	2
54–8	SEB Progressiivne Pensionifond	40	16
49–53	SEB Energiline Pensionifond	9	18
18–48	SEB Pensionifond 100 ja Indeks 100	47	2

Allikas: Autori koostatud (SEB, n.d) põhjal

Inimesed, kes olid teadlikud, kuhu fondi raha koguneb, pidid avaldama arvamust seoses fondi tootluse ja haldustasudega. 41,3% nendest olid rahul fondi tootlusega ja 27,4% polnud. Need tulemused ühtivad ka Kantar Emori uuringuga, kust selgus, et ainult 30% sambasse jääjatest on oma pensionifondide tootluse suhtes rahulolematud. Lahkujate hulgas olid rahulolematud aga 70% inimestest. (Reinson, 2021) See tõestab, et rahulolu fondi tootlusega on II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitav tegur. Kusjuures 31,3% inimestest ei osanud küsimusele vastata, mis võib tähendada, et vastajad pole fondi tootlusest üldse teadlikud. Haldustasudega olid rahul 27,4% vastajatest ning 24,0% polnud. Siin paistis silma suurem teadmatus, sest ligi 48,6% inimestest ei osanud küsimusele vastata.

Peatükis analüüsiti vastajate teadlikkust Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest. Selgus, et väga paljud ei ole kursis, kui palju moodustab pension praegusest netopalgast. Seetõttu ei suudeta tunnetada ka enda rolli suurust tuleviku kindlustamisel, mis

mõjutab inimese käitumist pensionipõlve planeerimisel negatiivselt. Kuna nendel, kes keskenduvad ebaloomulikult palju tuleviku sündmustele, on parem kalduvus planeerida ja säästa pensioniks (Hershey, 2004), siis on autori arvates väga oluline, et inimesed oleksid teadlikumad tulevikus saadava pensioni suurusest. Ehk kui inimesed teaksid kui palju tegelikult sissetulekud pensionipõlves langevad, siis arvatavasti hakkaksid nad rohkem mõtlema sellele, kuidas ennast pensionipõlveks võimalikult hästi kindlustada. Lisaks suurendaks realistliku olukorra mõistmine tõenäosust, et inimesed saavad paremini aru II samba rollist ja selle tähtsusest. Samas ei saa öelda, et see oleks oluline pensioniks kogumist selgitav tegur, sest II sambasse kogumist jätkasid isegi inimesed, kellel on pensionile ebarealistlikult kõrged ootused (75–100% netopalgast).

Tuli välja, et ligi pooled vastanutest ei tea, millises fondis raha kogutakse ning millised on fondi tootlus ja haldustasud. Fond peaks vastama inimese vanusele ja riskitasemele, seega on murettekitav, et paljud ei ole sellega kursis. Lisaks kogub suur osa inimesi oma raha vales fondis. See näitab, et üldine pensionialane teadlikkus II sambasse kogujate jätkajate hulgas on madal. Kuigi paremad finantstadmised suurendavad pensioniks kogumise tõenäosust, siis näitavad antud tulemused, et II sambas jätkasid kogumist isegi inimesed, kes ei oma häid pensionialaseid teadmisi. Samas tuli välja, et rahulolu seoses fondi tootlusega on II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitav tegur. Et rahuolu oleks suurem, on ka vajalik see, et inimesed koguksid raha õigetes fondides.

2.3. Pensioniks kogumist selgitavad sotsiaal-demograafilised näitajad

Teine käsitletav teemaplokk on pensioniks kogumist selgitavad sotsiaal-demograafilised näitajad, mille eesmärgiks oli analüüsida pensioniks säästmise individuaalsete erinevuste prognoosimiseks selliseid tegureid nagu vanus, sugu, sissetulek, haridus ja ametikoht. Kuigi autor ei käsitlenud teoreetilises osas hariduse ja ametikohaga seotud näitajaid, siis tuuakse empiirilises osas ka nende erinevused välja. Analüüsist jäetakse välja inimesed, kes ei soovinud oma sotsiaal-demograafilisi näitajaid avaldada, sest nende vastuste põhjal ei saa seoseid luua.

Oma hinnangu kohaselt saaks pensionipõlves pigem hästi või hästi hakkama ainult 21% elanikest (Turu-uuringute AS, 2019). Seega valitseb inimeste seas seoses pensioni planeerimise protsessiga suur ebakindlus, mis on negatiivselt seotud säästmisharjumustega (Hershey, 2004). II sambasse jääjate hulgast vastasid 40% inimestest, et nad on pigem kindlad või täiesti kindlad, et nende rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud. Tegu võib olla ühe II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitava teguriga, kuna II sambasse jääjate rahaasjade planeerimise kindlus on suurem kui üldine kindlus Eesti elanike seas.

Kusjuures logistilisel regressioonil põhinev mudel ennustas, et mida kindlamad on inimesed oma pensionipõlve rahaasjade planeerimises, seda väiksema tõenäosusega plaanivad nad lahkuda II samba süsteemist (vt lisa G). Järgnevalt võrdleb autor sotsiaal-demograafiliste gruppide siseseid erinevusi läbi rahaasjade planeerimise kindluse, et prognoosida pensioniks kogumise jätkamist.

Kõige kindlamad oma pensionipõlve rahaasjade planeerimises on 18-15 aastased ja 26–35 aastased (vt tabel 3). Ebakindlus on kõige suurem 36–45, 46–55 ja 56–65 aastaste vastajate seas. Seega saab öelda, et nooremad inimesed, kes on kindlamad oma rahaasjade planeerimises, jätkavad suurema tõenäosusega II sambasse kogumist kui vanemad inimesed, kelle seas on ebakindlus suurem. Seda kinnitab ka see, et kõige rohkem raha väljavõtjaid oli 40-aastaste inimeste seas ning keskmine raha väljavõtja oli 41-aastane (Rahandusministeerium, 2021). Antud tulemused on vastandlikud varasemate uuringutega, kust on selgunud, et vanemad pensionieelikud on paremad finantsplaneerijad kui nooremad (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; McNally & Phua, 2008; Turu-uuringute AS, 2019).

Tabel 3

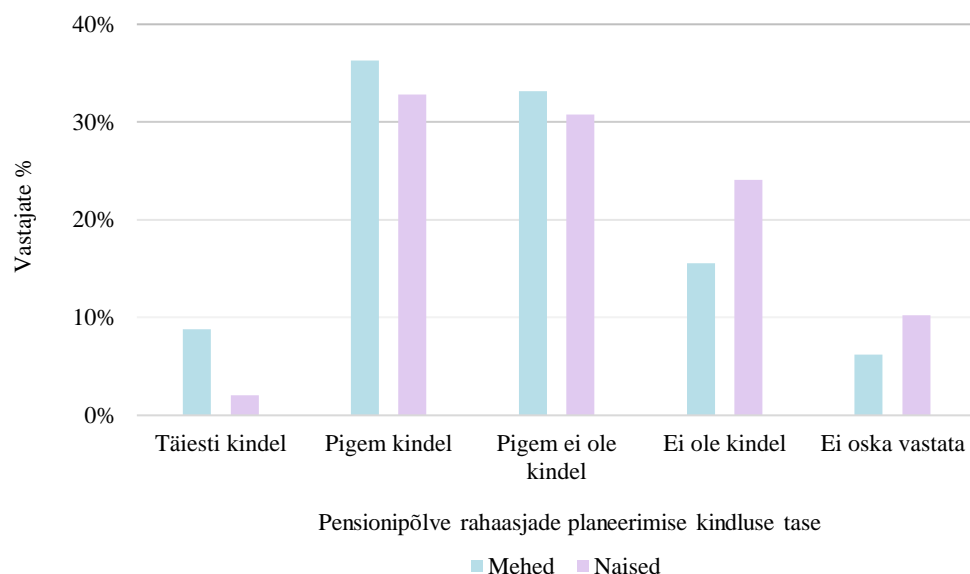
Vastajate kindlus, et rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud vanuse lõikes

	Täiesti kindel	Pigem kindel	Pigem ei ole kindel	Ei ole kindel	Ei oska vastata
56–65	4,0%	26,7%	32,0%	26,7%	10,6%
46–55	4,5%	33,1%	36,8%	18,8%	6,8%
36–45	8,3%	36,4%	29,2%	21,9%	4,2%
26–35	5,4%	41,1%	31,5%	11,0%	11,0%
18–25	0,0%	45,4%	0,0%	27,3%	27,3%

Allikas: Autori koostatud

Üldjuhul edestavad mehed naisi nii planeerimises kui ka säästmises (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Turu-uuringute AS, 2019). Siinses bakalaureusetöös on samuti näha, et meeste kindlus rahaasjade planeerimise osas on palju suurem kui naiste oma (vt joonis 8). 8,8% meestest on täiesti kindlad, et nende rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud. Naistest olid ainult 2,1% täiesti kindlad oma planeerimise tõhususes. Pigem kindlad on 36,3% meestest ja 32,8% naistest ning pigem ei ole kindlad 33,2% meestest ja 30,8% naistest. 15,5% meestest ja 24,1% naistest ei ole üldse kindlad, et nende rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud.

Ligi 6,2% meestest ja 10,3% naistest ei osanud küsimusele vastata, mis näitab suuremat pensionialast teadmatust just naiste hulgas. Naiste suurem ebakindlus tõestab, et muretsemine seoses pensioni planeerimise protsessiga on negatiivselt seotud säästmisharjumustega (Hershey, 2004), sest II sambast lahkujate hulgas on siiaaani olnud rohkem naisi kui mehi (Rahandusministeerium, 2021). Sellist trendi võime töö autori hinnangul näha ka tulevikus.

Joonis 8. Vastajate kindlus, et rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud soo lõikes

Allikas: Autori koostatud

Mida kõrgemad on inimese sissetulekud, seda kindlamad ollakse oma planeerimise tõhususes (vt tabel 4). Kõige kindlamad on inimesed, kelle netosissetulek on vahemikus 2001–2500€ või üle 2500€. Eelnevad uuringud on samuti välja toonud, et finantsplaneerimine suureneb sissetulekute kasvades (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Turu-uuringute AS, 2019). Kõige rohkem sambast lahkujaid oli palgavahemikus 500–2000 eurot (Rahandusministeerium, 2021), mis näitab taaskord, et ebakindlus on negatiivselt seotud säästmisharjumustega (Hershey, 2004), sest selles palgavahemikus ollakse aina vähem kindlad oma rahaasjade planeerimise tõhususes. Lisaks on näha, et sissetulekute kahanedes kasvab teadmatus seoses pensionialaste teemadega, sest küsimusele ei osata vastata.

Tabel 4

Vastajate kindlus, et rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud sissetulekute lõikes

	Täiesti kindel	Pigem kindel	Pigem ei ole kindel	Ei ole kindel	Ei oska vastata
Üle 2500€	10,7%	42,8%	28,6%	14,3%	3,6%
2001–2500€	12,0%	52,0%	28,0%	8,0%	0,0%
1501–2000€	4,3%	45,7%	32,9%	14,3%	2,8%
1001–1500€	5,5%	28,9%	39,0%	17,2%	9,4%
501–1000€	4,6%	26,1%	25,0%	30,7%	13,6%
Alla 500€	6,7%	6,7%	53,3%	26,6%	6,7%

Allikas: Autori koostatud

Rahaasjad on paremini planeeritud kõrgharidusega inimestel, kellest 4,3% on täiesti kindlad ja 37,8% pigem kindlad oma planeerimise tõhususes. See on selgunud ka varasematest uuringutest (Turu-uuringute AS, 2019). Samas on näha, et nendest veelgi kindlamad on kesk- ja algharidusega inimesed. Autori arvamusel ei pruugi need inimesed oma planeerimise tõhusust väga adekvaatselt hinnata ja seetõttu võivad olla tulemused kallutatud. Teoreetilised käsitlused näitavad, et lahkujate seas on rohkem madalama haridustasemega inimesi (Reinson, 2021) ehk kõrgharidus on tegur, mis selgitab II pensionisambasse kogumise jätkamist.

Tabel 5

Vastajate kindlus, et rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud hariduse lõikes

	Täiesti kindel	Pigem kindel	Pigem ei ole kindel	Ei ole kindel	Ei oska vastata
Kõrgharidus	4,3%	37,8%	35,4%	16,4%	6,1%
Keskeri- või kutseharidus	5,7%	32,9%	32,9%	22,1%	6,4%
Keskharidus	1,9%	40,4%	25,0%	21,2%	11,5%
Põhiharidus	9,0%	27,3%	27,3%	18,2%	18,2%
Algharidus	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	0,0%

Allikas: Autori koostatud

On näha, et kõige kindlamad oma pensionipõlve rahaasjade planeerimises on asutuse/ettevõtte tippjuhid (vt tabel 6). Seda arvatavasti seetõttu, et nende sissetulekud on vaadeldud gruppide seas kõige kõrgemad, mis omakorda suurendab kindlustunnet. Kõige suurem ebakindlus valitseb lihttöölise seas, kellest 41,7% pigem ei ole kindlad ja 33,3% ei

ole üldse kindlad oma planeerimise tõhususes. Samuti saab esile tuua oskustöölised, kellest 34,8% pigem ei ole kindlad ja 24,7% ei ole üldse kindlad, et nende rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud. Autorile teadaolevalt pole varasemalt uuritud antud ametikohtade seoseid finantsplaneerimisega, aga tulemuste põhjal saab väita, et kõrgem ametikoht selgitab II pensionisambasse kogumise jätkamist, sest juhid ja tippspetsialistid võtsid suhteliselt vähem pensioniraha välja (Leesment & Sõstra, 2021).

Tabel 6

Vastajate kindlus, et rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud ametikoha lõikes

	Täiesti kindel	Pigem kindel	Pigem ei ole kindel	Ei ole kindel	Ei oska vastata
Asutuse/ettevõtte tippjuht	11,7%	35,3%	41,2%	5,9%	5,9%
Keskastme juht	5,4%	37,9%	32,4%	16,2%	8,1%
Tippspetsialist	4,8%	43,6%	27,4%	16,1%	8,1%
Keskastme spetsialist	3,8%	40,5%	35,4%	16,5%	3,8%
Ametnik, ...	2,9%	38,6%	27,1%	21,4%	10,0%
Oskustöoline, ...	7,2%	26,1%	34,8%	24,7%	7,2%
Lihttöoline	8,3%	12,5%	41,7%	33,3%	4,2%

Allikas: Autori koostatud

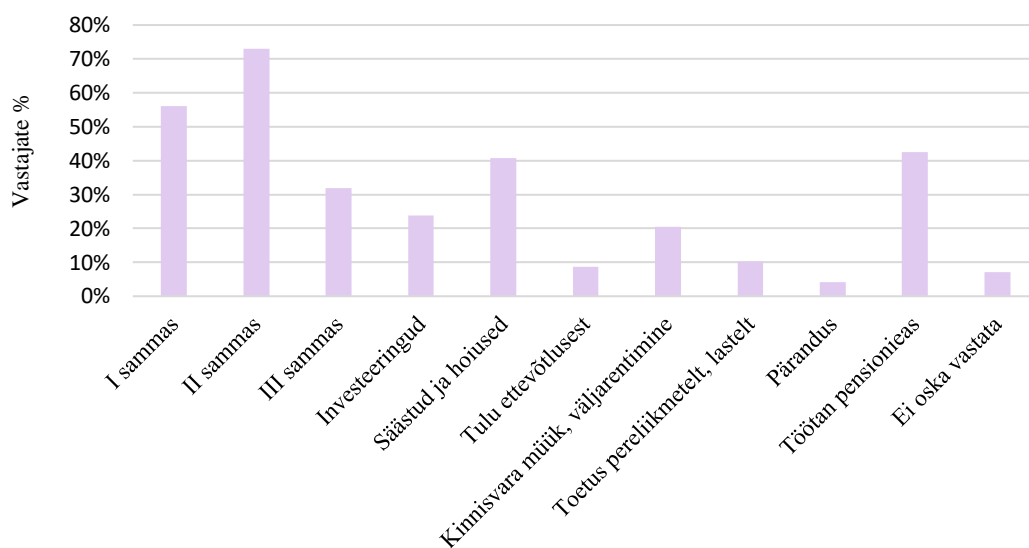
Peatükis käsitleti vanuse, soo, sissetulekute, hariduse ja ametikoha seoseid pensionipõlve rahaasjade planeerimisega. Kõige kindlamad oma planeerimise tõhususes on nooremad inimesed, mehed, kõrgemapalgalsed, kõrgema haridustasemega inimesed ning juhid ja tippspetsialistid. See tuli välja ka logistilisel regressioonil põhinevast mudelist (vt lisa G). Kuna inimeste suhtumine pensioni finantsplaneerimisse osutab suuresti nende protsessi kaasatusele ning pidevate kogumispanuste iseloomule ja suurusele, siis saab väita, et mida suurem on kindlus rahaasjade planeerimises, seda suurem on tõenäosus, et inimene jätkab II sambas kogumist. Seega on nii kõikide mainitud sotsiaal-demograafiliste tunnuste kui ka planeerimise tõhususe puhul tegu II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitavate teguritega, mida kinnitavad ka varasemad uuringud (Leesment & Sõstra, 2021; Rahandusministeerium, 2021; Reinson, 2021; Turu-uuringute AS, 2019). Töö autori arvamusel tuleks suunata enamus II sambaga seonduvat teavitustööd just naistele, vanematele inimestele, madalpalgalistele, madalama haridustasemega inimestele ning ametnikele,

oskus- ja lihttöölisele, et ka nemad ei otsustaks II sambast tulevikus väljuda ja et nende kindlust rahaasjade planeerimises tõsta.

2.4. Pensioniks kogumist selgitavad psühholoogilised tegurid ja mehhanismid

Viimane teemaplokk käsitleb pensioniks kogumist selgitavaid psühholoogilisi tegureid ja mehhanisme. Teemaploki eesmärgiks oli välja selgitada peamised II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitavad psühholoogilised tegurid.

Hershey (2004) tõi välja, et pensioniks säästmine on positiivselt seotud sellega, kui tähtsaks peetakse personaalse kogumisprogrammi säilitamist. Antud bakalaureusetööst selgus, et pensionipõlve rahalisel kindlustamisel loodetakse enim II sambale – ligi 73,1% vastanutest (vt joonis 9). Eesti Konjunktuuriinstituudi (2013) uuringust selgus, et ligi 65% inimestest loodavad pensionipõlves enim kohustuslikule kogumispensionile ehk II sambale. Võrreldes varasemat uuringut käesoleva töö tulemustega on näha, et II sambas kogumise jätkajate hulgas on II samba olulisus keskmisest natukene kõrgem. Seega saab järeldada, et tegu on pensioniks kogumist selgitava teguriga. Sellele järgneb I sammas, millele loodab 56,2% vastanutest. Üsna suur osa ehk 42,6% kavatses jätkata töötamist pensionieas, 40,8% loodab säästudele ja hoiustele ning 31,8% III sambale. Vähem mainiti investeringuid (23,8%), kinnisvara müüki ja väljarentimist (20,5%), toetust pereliikmetelt ja lastelt (10,3), tulu ettevõtlusest (8,7%) ning pärandust (4%). Toodi välja ka seda, et ilmselt ei elata nii kaua või et pension tuleb teisest riigist. Küsimusele ei osanud vastata 7,2% inimestest, mis tähendab, et mõni pole enda jaoks üldse läbi mõelnud, kuidas pensionipõlve sissetulekud tulevikus kujunema hakkavad.

Oodatavad sissetulekuallikad pensionipõlves

Joonis 9. Vastajate oodatavad sissetulekuallikad pensionipõlves

Allikas: Autori koostatud

Kui inimestel paluti põhjendada, miks nad otsustasid II sambas kogumist jätkata, siis suurem osa (47,7%) väitis, et nad ei vajanud hetkel kogunenud raha. See tähendab, et ligi pooled II sambasse jääjatest võivad lähitulevikus otsustada siiski II samba süsteemist väljumise kasuks, kui nad leiavad kogunenud rahale mingi parema otstarbe. Hoolimata sellest, et pensionipõlve kindlustamisel loodetakse enim just II sambale, on usaldus süsteemi vastu ning kindlustunne seoses kogunenud varaga väga väikene. LHV (2021b) uuringust selgus, et ligi 17% II sambast lahkujatest on toonud põhjusena välja üldise usaldamatuse pensionisüsteemi vastu. Antud bakalaureusetöö vastajate seast usaldavad 30,0% II samba süsteemi ning 25,6% jaoks pakub II samba vara kindlustunnet. Seega on sambasse jääjate seas usaldus suurem kui lahkujate seas ehk tegu on olulise argumendiga II sambas kogumise jätkamiseks. Samuti selgus, et 28,2% ei oma ise investeerimiskogemust, 24,1% ei soovinud maksta 20% tulumaksu, 2,8% polnud pensionireformiga kursis ning 12,8% ei osanud küsimusele vastata. Kusjuures need, kes polnud pensionireformiga kursis, jäid II sambasse tänu vaikumisi valikule, mis soodustas kogumise jätkamist ning võib öelda, et tegu on ühe pensioniks kogumist selgitava teguriga. Lisaks etteantud vastusevariantidele andsid inimesed täiendavaid selgitusi oma otsuste osas.

„Vähemalt tean, et mingi raha hetkel koguneb. Praegu oleks see raha jooksvalt ära kulunud.“ (Vastaja 371)

„Lähtun põhimõttest, et parem on ikka koguda, natuke sellest teenida ja olla mingi osa pensionivarade omanik, kui loota ainult riigi/poliitiliste otsuste peale.“ (Vastaja 43)

„Pensioniks vaja igal juhul koguda, I sambast ei piisa ja II ja III sambad pakuvad head võimalust selleks (nt maksusoodustus ja riigipoolne võimendamine). Kindlasti peaks lisaks kasutama ka muid võimalusi, aga alustada tasub just sambasüsteemist.“ (Vastaja 215)

Kõige olulisem argument II samba kogumisel SEB-s on usaldus SEB pensionifondide vastu (45,6%), mis on suurem kui usaldus II samba süsteemi vastu. Sellele järgnesid tootlus (14,1%), madalad tasud (10,3%), lai investeringute valik (6,7%), võimalus investeerida Eesti ettevõtetesse (6,2%) ja keskkonnasõbralikesse ettevõtetesse (6,2%). Lisaks mainiti, et tegu on kodupangaga ning tänu sellele on mugav just SEB-s raha koguda. 35,4% inimestest ei osanud küsimusele vastata, mis võib viidata teadmatusse ja vähesele huvile seoses fondide tegevusega.

„Olen erinevates pankades ja fondides II sammast hoidnud, kuna III samm on kogu aeg SEB-s olnud ja tootlus on OK olnud, siis otsustasin hetkel ka II samba SEB-sse tuua.“

(Vastaja 43)

„Tegu on minu kodupangaga – kuna ülejäänud rahaasjad on SEB-s siis minu jaoks on igati loomulik, et kogun siia ka pensionifondi rahasid,“ (Vastaja 154)

„Põhiline otsustustegur oli see, et olen SEB klient ja (kui viisin ennast pensioniteemaga kurssi) leidsin SEB valikust sobiva fondi (indeksfond madalate tasudega). Kui sellist fondi valikus poleks, siis otsiks mujalt.“ (Vastaja 215)

Tulevikus plaanivad 7,9% inimestest väljuda II samba süsteemist, 11,3% soovivad vahetada fondi, 4,4% tahavad avavada pensioni investeerimiskonto ning 3,1% plaanivad lõpetada II samba fondi sissemaksete tegemise. Toodi ka välja, et toimitakse vastavalt olukorra kujunemisele ning otsused sõltuvad majanduslikust ja poliitilisest situatsioonist. 42,3% ei plaani mingeid muudatusi teha ja 34,4% ei osanud küsimusele vastata. See tähendab, et inimeste seas valitseb siiani palju ebakindlust ning kindlasti tuleb II sambaga seotud teavitustööga jätkata.

Teadlike otsuste tegemiseks peavad inimesed finantstoodetest täielikult aru saama (Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021). Eesti elanikest on 31% väitnud, et II pensionisamm on nende jaoks kõige keerulisem finantsteema (Turu-uuringute AS, 2019). Siinses töös leidsid 14,8% vastanutest, et II sambaga seonduvad teemad on nende jaoks täiesti arusaadavad. 56,7% vastajate jaoks on II sambaga seonduvad teemad pigem arusaadavad, 16,7% jaoks pigem keerulised, 3,1% jaoks keerulised ning 8,7% inimestest ei osanud küsimusele vastata. Samas selgus teisest alapeatükist, et II sambasse kogujate pensionialane teadlikkus on madal. See näitab, et inimesed hindavad oma arusaamist kõrgemaks kui see tegelikult on.

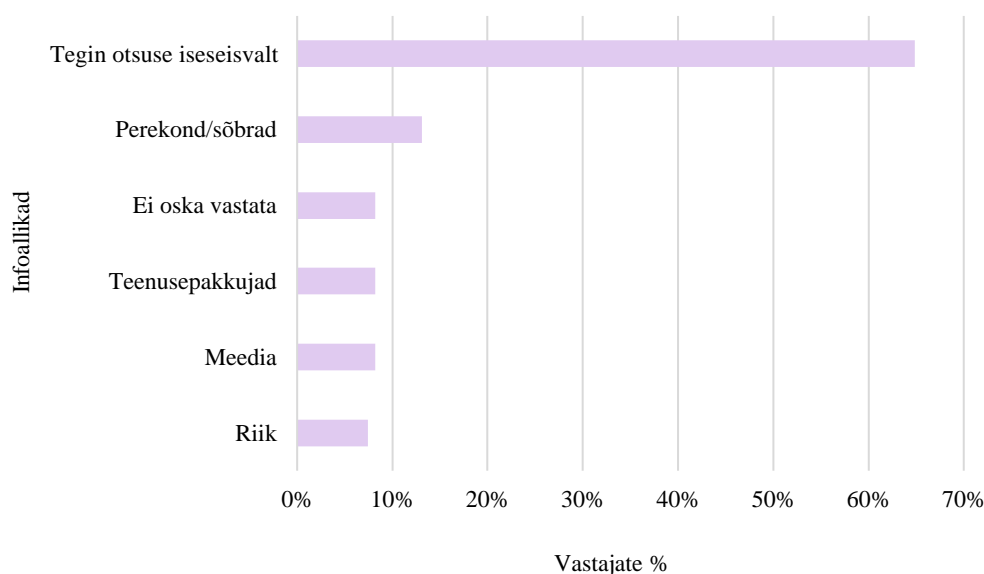
Logistilisel regressioonil põhinev mudel ennustas, et II sambaga seonduvad teemad on arusaadavamad meestele, kõrgema sissetulekuga inimestele ning noorematele (vt lisa G). Lisaks neile, kelle rahaasjad on pensionipõlveks planeeritud ning neile, kes on teadlikud, kuhu fondi nad sissemaksed teevad. inimesed, kelle jaoks on II sambaga seonduvad teemad arusaadavad, lahkuvad väiksema tõenäosusega II samba süsteemist. Seega saab öelda, et arusaamine II sambast on pensioniks kogumist selgitav tegur.

Suurem osa inimesi (64,9%) otsustasid II sambasse jäämise kasuks täiesti iseseisvalt (vt joonis 10). Oluline roll oli ka perekonna ja sõprade nõuannetel (13,1%), teenusepakkujate tehtud teavitustööl (8,2%) ning meedial (8,2%). Ka varasemalt on leidnud kinnitust, et eestlaste jaoks on kaheks kõige olulisemaks allikaks finantsteemade üle otsustamisel sõprade

ja lähedaste nõuanded ning nõuanded pangatöötajatelt (Turu-uuringute AS, 2019). Töö autori hinnangul on murettekitav see, et riigi tehtud teavitustöö mõjutas niivõrd väheseid – kõigest 7,4% vastajaid. II sambasse jääjad usaldavad reeglina rohkem kõiki süsteemi osalisi ja eksperte, mis tähendab, et eriti suurt rolli peaksid siinkohal mängima riik ja teenusepakkujad (Reinson, 2021). Seda tõestavad ka järgnevad kommentaarid.

„Väga jõuliselt suudeti inimesi veenda, rõhudes hirmudele tuleviku ees.“ (Vastaja 385) ja „Lugesin investeerijate arvamusi.“ (Vastaja 129)

Siiski tuleb välja, et nende tehtud teavitustöö polnud piisav. Tulevikus peaksid riik ja teenusepakkujad tegelema veelgi aktiivsemalt inimeste informeerimisega – miks II samm vajalik on ning suunama neid kogumist jätkama. Kuna enim usaldatakse sõpru ja perekonda, siis tähendab see seda, et usaldus finantskeskkonna vastu on madal.

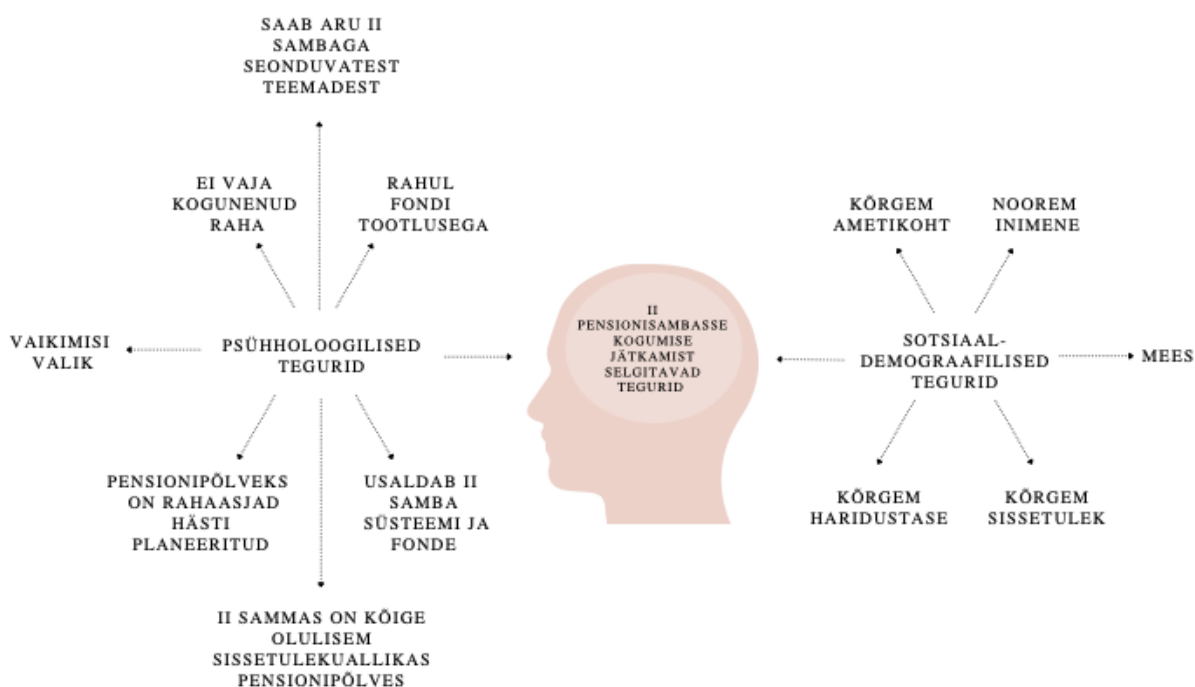

Joonis 10. Infoallikad, mis aitasid vastajatel otsustada II sambas kogumise kasuks

Allikas: Autori koostatud

II samm on inimeste pensionipõlve rahalisel kindlustamisel kõige tähtsamal kohal. Siiski paistab silma inimeste vähene usaldus II samba süsteemi ja finantskeskkonna vastu. Enamjaolt on tegu arusaadava finantstooteaga, mis peaks omakorda kogumise jätkamist soodustama. Vaatamata sellele, on ka tulevikus plaanis mõningatel inimestel II sambast lahkuda ning õhus valitseb palju ebakindlust. Nii riik kui ka teenusepakkujad peaksid panema rohkem rõhku II sambaga seonduvale teavitustööle, et olukorda parandada. Töö autor koostas kokkuvõtva joonise kõikidest II pensionsambasse kogumise jätkamist segitavatest teguritest

(vt joonis 11). Lisaks koostas töö autor varasemate uurimuste (vt lisa H) ja empiirilise osa seoste põhjal kokkuvõtliku tabeli (vt lisa I).

Joonis 10. II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitavad tegurid

Allikas: Autori koostatud

Kokkuvõte

Eesti pensionisüsteem on alates 2002. aastast olnud kolmesambaline. Seda on kritiseerinud nii Arenguseire Keskus, Euroopa Komisjon, Riigikontroll, OECD kui ka Eesti Pank. Enne reformi rõhutati, et Eesti pensionisüsteem on jätkusuutlik, aga tagab madala sissetuleku. Lisaks sellele on fondide reaaltootlus Euroopa riikide seas kõige viletsam, teoreetiline netoasendusmäär on Euroopa Liidu madalaim ning keskmine kulumäär väga kõrge. Riigikontrolli hinnangul vajas Eesti pikaajalist plaani, et tagada pensionisüsteemi jätkusuutlikkus tingimustes, kus tööealiste inimeste arv kahaneb ja pensionäride arv ning oodatav eluiga kasvab.

Probleemide lahendamiseks võttis 2018. aastal Riigikogu vastu seaduse, mille eesmärgiks oli muuta pensionid solidaarsemaks, rahvastikutrende arvestavaks ning paindlikumaks. 2021. aastal jõustus täiendav pensionireform, millega muutus vabatahtlikuks II sambaga liitumine ja sealt lahkumine. Eesti pole esimene riik, kes II sammast reforminud on. Seda on proovinud ka Ungari ja Poola. Mõlema riigi näitel on näha, et II sambasse jäi

peale reforme väga väike osa elanikkonnast ning lõpuks otsustati II sammus jäädavalt kaotada.

Reformi eelselt oleks riik pidanud omaltpoolt kindlustama, et inimeste teadlikkus ja käitumine muutuvad vastavalt individuaalse vastutuse kasvule. II sambast otsustas esimese vooru käigus lahkuda märkimisväärne osa inimesi ehk ligi 20% liitunudest. Käesoleva töö tulemusi saab kasutada selleks, et välja selgitada, millised tegurid selgitavad II pensionisambasse kogumise jätkamist. Hiljem saab teha nii riigi kui ka pankade poolt teavitustööd just nendele teguritele rõhudes, et hoida ära inimeste massilist lahkumist II pensionisambast.

Bakalaureusetöö teoreetilisest osast tuli välja, et säästmise individuaalsete erinevuste prognoosimisel kasutatakse enamasti sotsiaal-demograafilisi näitajaid nagu vanus, sugu ja sissetulek. Mehed edestavad naisi nii planeerimises kui ka säästmises, vanemad pensionieelikud on näidanud suuremat seotust finantsplaneerimisega kui nooremad ning finantsplaneerimine suureneb ka sissetulekute kasvades. Lisaks selgitavad investori käitumist pensioniks kogumisel erinevaid psühholoogilised tegurid, ülesande komponendid, rahalised ressursid ja majandusjõud ning kultuurilised põhimõtted.

Bakalaureusetöö empiirilises osas viidi läbi küsitlus AS SEB Panga klientidega, kes on jäänud II sambasse ja pole siiani plaaninud sealt lahkuda. Küsitlusele vastas kokku 390 AS SEB Panga klienti ning 95%-lise usaldusnivoo korral on valimi tulemused üldistatavad kõigile SEB II samba klientidele. Küsitluse tulemusi analüüsiti Microsoft Exceli abil. Andmete põhjalikumaks kirjeldamiseks kasutati Pythonis masinõppe meetodeid.

Selgus, et II sambasse jääjate üleüldine pensionialane teadlikkus on suhteliselt madal ning vastajad ei ole kursis Eesti pensionisüsteemi probleemidega. Seega ei suurenda paremad finantsteadmised pensioniks kogumise tõenäosust. II sambasse jääjaid iseloomustab suurem rahulolu fondi tootlusega, kuid paljud neist koguvad raha vanusele mittevastavas fondis. Et rahuolu oleks suurem, on ka vajalik see, et inimesed koguksid raha õigetes fondides.

II sambas jätkavad suure tõenäosusega kogumist nooremad inimesed, mehed, kõrgemapalgalised, kõrgema haridustasemega inimesed ning juhid ja tippspetsialistid. Nende pensionipõlve rahaasjade planeerimise kindlus on võrreldes teistega paremal tasemel, mis on oluline pensioniks kogumist selgitav tegur. Seda kinnitavad ka varasemad uuringud. Seega peaksid riik ja teenusepakkujad suunama enamus II sambaga seonduvat teavitustööd just vanematele inimestele, naistele, madalapalgalistele, madalama haridustasemega inimestele ning ametnikele, oskus- ja lihttöölisele.

II sambasse jääjad loodavad pensionipõlve kindlustamisel enim II sambale ning nad usaldavad II samba süsteemi rohkem kui lahkujad. Peamise II sambasse jäämise põhjusena toodi välja see, et ei vajatud hetkel kogunenud raha. Lisaks ei olnud mõni inimene reformiga üldse kursis, seega jäädi II sambasse tänu vaikimisi valikule, mis oli kogumist soodustav. Kuigi tuli välja, et vastajate pensionialane teadlikkus on madal, siis hindasid sambasse jääjad oma arusaamist seoses II sambaga seonduvate teemadega keskmisest kõrgemaks. Selgus, et inimesed, kelle jaoks on II sambaga seonduvad teemad arusaadavad, teevad väiksema tõenäosusega muudatusi II samba kogumises. Suurem osa inimesi otsustasid II sambasse jäämise kasuks täiesti iseseisvalt ning vähesel määral mainiti riigi ja teenusepakkujate teavitustööd. Tulevikus peaksid riik ning teenusepakkujad tegelema veelgi aktiivsemalt inimeste informeerimisega ja suunama neid kogumist jätkama.

Küsitlus saadeti ainult II sambasse jääjatele, mistõttu ei saanud kõikide tunnuste puhul sambasse jääjaid ja lahkujaid võrrelda. Taoliste andmete olemasolul oleks saanud kahe grupi tunnuseid hinnata t-testiga. Lähtuvalt eelnevast võiks saata sama küsitluse II sambast lahkujatele. Teiseks võimaluseks oleks viia läbi nii sambasse jääjate kui ka lahkujatega intervjuud, et teemat saaks uurida rohkem süvitsi ja tulemused oleksid informatiivsemad.

Viidatud allikad

1. Aaspõllu, H. (2022). *Teisipäeval võib enamik uutest teisest sambast lahkunuist raha kätte saada*. Retrieved from <https://www.err.ee/1608455171/teisipaeval-voib-enamik-uutest-teisest-sambast-lahkunuist-raha-katte-saada>
2. Almeida, F., Faria, D., & Queirós, A. (2017). Strengths and limitations of qualitative and quantitative research methods. *European journal of education studies*, 3(9), 369–387. <https://doi.org/10.5281/zenodo.887088>
3. Austin, J. T., Hershey, D. A., & Jacobs-Lawson, J. M. (2013). Effective financial planning for retirement. In M. Wang (Ed.), *The Oxford handbook of retirement*, 402–430. Oxford University Press. https://cb1d5b92-2282-4cfd-97c9-c70084c27004.filesusr.com/ugd/9563a1_fae728727bbd4d89b9279895d882175b.pdf
4. Baker, H. K., Hoffmann, A. O., Kumar, S., & Tomar, S. (2021). Psychological determinants of retirement financial planning behavior. *Journal of Business Research*, 133, 432–449. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.05.007>
5. Beilmann, M. (2020). *Küsitlusuuringud*. Tartu Ülikool. Retrieved from <https://samm.ut.ee/kusitlusuuringud>
6. Benartzi, S., Beshears, J., Congdon, W. J., Galing, S., Milkman, K. L., Shankar, M., Sunstein, C. R., Thaler, R. H., & Tucker-Ray, W. (2017). Should governments invest more in nudging? *Psychological Science*, 28(8), 1041–1055. <https://doi.org/10.1177/0956797617702501>
7. Berki, T., Freudenberg, C., & Reiff, Á. (2016). *A long-term evaluation of recent Hungarian pension reforms*. MNB Working Papers 2. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-wp-2016-2-final-1.pdf>
8. Chen, Y., & Davis, G. D. (2008). Age differences in demographic predictors of retirement investment decisions. *Educational Gerontology*, 34(3), 225–246. <https://doi.org/10.1080/03601270701838365>
9. Clark, G. L., Knox-Hayes, J., & Strauss, K. (2009). Financial sophistication, salience, and the scale of deliberation in UK retirement planning. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 41(10), 2496–2515. <https://doi.org/10.1068/a41265>
10. Duncan, S., Jachimowicz, J. M., Johnson, E. J., & Weber, E. U. (2019). When and why defaults influence decisions: A meta-analysis of default effects. *Behavioural Public Policy*, 3(2), 159–186. <https://doi.org/10.1017/bpp.2018.43>

11. Dusza, A. (2021). *OFE to be eliminated. The government adopted a draft law*. RSM Poland. Retrieved from <https://www.rsmpland.pl/en/blog/hr-payroll-insights/ofe-be-eliminated-government-adopted-draft-law>
12. Eesti Konjunkturiinstituut. (2013). *Elanike pensioniteemaline küsitlus*. Swedbank.
13. Eesti Pank. (2014). *Finantsstabiilsuse ülevaade 2/2014*.
https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/et/FSU/2014/ep_fsy_2014_2_est.pdf
14. Égert, B. (2012). *The impact of changes in second pension pillars on public finances in Central and Eastern Europe*. OECD Economics Department Working Papers, No. 942, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/5k9fltdtxbr6-en>
15. European Commission. (2018). *The 2018 pension adequacy report: Current and future income adequacy in old age in the EU*. Volume I, Publications Office, 2018.
<https://data.europa.eu/doi/10.2767/927523>
16. Eurostat. (2020). *Inventory of the methods, procedures and sources used for the compilation of deficit and debt data and the underlying government sector accounts according to ESA2010. Hungary*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/1015035/10734351/HU-EDP-Inventory-2020-04.pdf>
17. Fernández-López, S., Otero, L., Rodeiro, D., & Vivel, M. (2010). What are the driving forces of individuals' retirement savings? *Finance a Uver: Czech Journal of Economics & Finance*, 60(3), 226–251. https://journal.fsv.cuni.cz/storage/1187_0015-1920---vol60y2010is3pp226-251.pdf
18. FinanceEstonia. (2021). *Rahvusvaheline Valuutafond soovitab pensionireformiga mitte kiirustada*. Retrieved from <http://financeestonia.ee/news/rahvusvaheline-valuutafond-soovitab-pensionireformiga-mitte-kiirustada/>
19. Gwizdała, J. P., & Wojtaszko, M. (2019). Legal and financial aspects of the development of pension funds in Poland. *Financial Law Review*, 13(1), 15–28.
<https://doi.org/10.4467/22996834FLR.19.002.10278>
20. Hagemeyer, K., & Polakowski, M. (2018). *Reversing pension privatization: The case of Polish pension reform and re-reforms*. Working Paper No. 68, Extension of Social Security. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---soc_sec/documents/publication/wcms_648632.pdf

21. Hamagami, F., Hershey, D. A., Jacobs-Lawson, J. M., & McArdle, J. J. (2007). Psychological foundations of financial planning for retirement. *Journal of Adult Development, 14*(1), 26–36. <https://doi.org/10.1007/s10804-007-9028-1>
22. Hardcastle, R. (2012). *How can we incentivise pension saving?: A behavioural perspective*. Great Britain: Department for Work and Pensions. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/214406/WP109.pdf
23. Hershey, D. A. (2004). Psychological influences on the retirement investor. *CSA: Certified Senior Advisor, 22*, 31–39. https://cb1d5b92-2282-4cfd-97c9-c70084c27004.filesusr.com/ugd/9563a1_f0e51382b5a64f66bfff06e1d7facdac.pdf
24. Jakubowski, S. (2016). Reversal of the pension reform in Poland. *Socialiniai tyrimai, 39*(2), 40–47. <https://doi.org/10.21277/sr.v39i2.74>
25. Kosc, W. (2021). *Poland approves plan to overhaul pension system*. Bne IntelliNews. Retrieved from <https://www.intellinews.com/poland-approves-plan-to-overhaul-pension-system-204346/>
26. Kulu, L., Laas, M., Meriküll, J., Oja, K., Randveer, M., & Saapar, I. (2020). *Pensionisüsteemi muudatuste mõjuanalüüs 1/2020*. Eesti Pank. https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/et/teemapaberid/2020_1_ep_t_eemapaber.pdf
27. Kulu, L., & Reiljan, J. (2004). *Old-age pension reform in Estonia on the basis of the World Bank's multi-pillar approach*. Tartu Ülikool. <https://doi.org/10.2139/ssrn.680014>
28. LaDos, D. J., & Maśniak, D. (2014). Pension reforms in Poland and Hungary from the legal perspective – Similarities and differences. *Insurance Review, 4*, 123–142. <https://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/WU/4%202014/WU%204-2014%2010%20en%20masniak%20lados.pdf>
29. Leesment, M., & Sõstra, K. (2021). *Kes otsustasid olla ise oma pensioniraha peremehed?* Statistikaamet. Retrieved from <https://www.stat.ee/et/uudised/kes-otsustasid-olla-ise-oma-pensioniraha-peremehed>
30. Leppik, L. (2006). *Eesti Pensionisüsteemi transformatsioon: Poliitika valikud ja tulemid. Analüütiline ülevaade*. Tallinna Ülikool. <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:60023>
31. Leppik, L., & Vallistu, J. (2019). *Meie tuleviku rahaline heaolu: Eesti pensionisüsteemi valikukohad*. Arenguseire Keskus. <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/Pensionisüsteemi-valikukohad.pdf>

32. LHV. (2021a). *Pensionireform puust ja punaseks – Sinu 5 valikut*. Retrieved from <https://www.lhv.ee/et/blogi/pensionireform-puust-ja-punaseks-sinu-viis-valikut>
33. LHV. (2021b). *Mis on peamised põhjused, miks inimesed II pensionisambast lahkuda soovivad?* Retrieved from <https://www.lhv.ee/et/pension/uudised/2021/3>
34. Lillelaid, T. (2021). *II sambaga liitumine ja I samba pension*. Rahandusministeerium. Retrieved from <https://blogi.fin.ee/2021/03/ii-sambaga-liitumine-ja-i-samba-pension/>
35. McNally, J. W., & Phua, V. (2008). Men planning for retirement: Changing meanings of preretirement planning. *Journal of Applied Gerontology*, 27(5), 588–608. <https://doi.org/10.1177/0733464808321885>
36. Müller, M. (2020). *Pensionireformi tänased tulud ja homsed kulud*. Eesti Pank. Retrieved from <https://www.eestipank.ee/blogi/pensionireformi-tanased-tulud-ja-homsed-kulud>
37. OECD. (2013). *Pension markets in focus*. <https://www.oecd.org/finance/PensionMarketsInFocus2013.pdf>
38. OECD. (2018). *Pension markets in focus*. <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2018.pdf>
39. Pensionikeskus. (2018). *Riigikogu kehtestas isetõusva pensioniea–Pensionikeskus*. Retrieved from https://www.pensionikeskus.ee/uudis/riigikogu-kehtestas-isetousva-pensioniea/?news_page=6
40. Pensionikeskus. (2021a). *Eesti pensionisüsteemi ülevaade*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/pensionisusteem/eesti-pensionisusteemi-ulevaade/>
41. Pensionikeskus. (2021b). *Vanaduspension*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/i-sammas/riiklik-vanaduspension/vanaduspension/>
42. Pensionikeskus. (2021c). *Kogumispension ehk II sammas*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/ii-sammas/kogumispension-ehk-ii-sammas/>
43. Pensionikeskus. (2021d). *Liitumine II sambaga*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/ii-sammas/liitumine-ii-sambaga/>
44. Pensionikeskus. (2021e). *Täiendav kogumispension ehk III sammas*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/iii-sammas/taiendav-kogumispension/>
45. Pensionikeskus. (2021f). *Reform 2021*. Retrieved from <https://www.pensionikeskus.ee/pensionireform-2021/tpid/154/>
46. Rahandusministeerium. (2020). *Riigi eelarvestrateegia 2021–2024*.
47. Rahandusministeerium. (2021). *Teisest sambast raha väljavõtmise statistika*. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/teisest_sambast_raha_valjavotmise_statistika_02.08.2021.pdf

48. Reinson, H. (2021). *Pool aastat pensionireformi: II sambast lahkujad usaldavad vähem ja on valmis rohkem riskima*. Kantar Emor. Retrieved from <https://www.kantaremor.ee/pressiteated/pool-aastat-pensionireformi-ii-sambast-lahkujad-usaldavad-vahem-ja-on-valmis-rohkem-riskima/>
49. Riigikontroll. (2014). *Riigi pensionisüsteemi jätkusuutlikkus*.
50. SEB. (n.d.). *Pensionid II samm*. Retrieved from <https://www.seb.ee/eraklient/kogumine-ja-investeerimine/pension/pensionid-ii-samm>
51. Sotsiaalkindlustusamet. (n.d.). *Pensionid suuruse arvutamise*. Retrieved from <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/pension-toetused/pensionid-suuruse-arvutamine>
52. Sotsiaalkindlustusamet. (2021). *Mida kujutab endast esimese pensionisamba reform?* Retrieved from <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/uudised/mida-kujutab-endast-esimese-pensionisamba-reform>
53. Sperandei, S. (2014). Understanding logistic regression analysis. *Biochimica medica*, 24(1), 12–18. <https://doi.org/10.11613/BM.2014.003>
54. Szikra, D. (2018). *Welfare for the wealthy: The social policy of the Orbán-regime, 2010–2017*. Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14209.pdf>
55. Turu-uuringute AS. (2019). *Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring*. https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf
56. Valitsuse kommunikatsioonibüroo. (2020). *Valitsus saadab usaldushäätusega seotud pensionireformi eelnõu Riigikokku*. Retrieved from <https://www.valitsus.ee/uudised/valitsus-saadab-usaldushaetusega-seotud-pensionireformi-eelnou-riigikokku>
57. Viirpalu, K. (2021). *Suurim teisest sambast väljamakstud summa oli üle 440 000 euro*. ERR. Retrieved from <https://www.err.ee/1608329327/suurim-teisest-sambast-valjamakstud-summa-oli-ule-440-000-euro>
58. Voomets, K. (2020). *Uuring: Eesti elanike teadlikkus plaanitavast pensionireformist on vähene*. Swedbank. Retrieved from <https://blog.swedbank.ee/pension/uuring-eesti-elanike-teadlikkus-plaanitavast-pensionireformist-on-vahene>

LISA A

II sambast raha välja võtmise mõju pensionile

	Inimene	II samba otsus	I ja II samba pension kokku, arvestades otsust	Otsuse mõju pensionile võrreldes II sambasse jäämisega	I ja II samba pension kokku, kui jääb II sambasse	I samba pension kui ei oleks II sambaga liitunud
0,5 kordne keskmine palk	Mari (siseneb tööturule ja töötab veel 40 aastat)	Võtab kogu raha välja II samba pensioniea saabudes	386 (386+0)	-17%	462 (386+76)	429
		Võtab raha välja ja uuesti ei liitu	429 (429+0)	-7%	462 (386+76)	429
		Võtab raha välja, liitub 10. aasta pärast uuesti	435 (397+38)	-6%	462 (386+76)	429
	Indrek (töötanud 15 aastat ja töötab veel 25 aastat)	Võtab kogu raha välja II samba pensioniea saabudes	365 (365+0)	-17%	441 (365+76)	402
		Võtab raha välja ja uuesti ei liitu	391 (391+0)	-11%	441 (365+76)	402
		Võtab raha välja, liitub 10. aasta pärast uuesti	394 (375+19)	-11%	441 (365+76)	402
	Piret (töötanud 30 aastat ja töötab veel 10 aastat)	Võtab kogu raha välja II samba pensioniea saabudes	386 (386+0)	-11%	434 (386+48)	407
		Võtab raha välja ja uuesti ei liitu	397 (397+0)	-9%	434 (386+48)	407
		Võtab raha välja, liitub 10. aasta pärast uuesti	397 (397+0)	-9%	434 (386+48)	407
Kahekordne keskmine palk	Mari (siseneb tööturule ja töötab veel 40 aastat)	Võtab kogu raha välja II samba pensioniea saabudes	556 (556+0)	-35%	862 (556+306)	642
		Võtab raha välja ja uuesti ei liitu	642 (642+0)	-26%	862 (556+306)	642
		Võtab raha välja, liitub 10. aasta pärast uuesti	731 (578+153)	-15%	862 (556+306)	642

LISA A järg

Indrek (töötanud 15 aastat ja töötab veel 25 aastat)	Võtab kogu raha välja II samba pensioniea saabudes	599 (599+0)	-34%	905 (599+306)	695
	Võtab raha välja ja uuesti ei liitu	652 (652+0)	-28%	905 (599+306)	695
	Võtab raha välja, liitub 10. aasta pärast uuesti	697 (620+77)	-23%	905 (599+306)	695
Piret (töötanud 30 aastat ja töötab veel 10 aastat)	Võtab kogu raha välja II samba pensioniea saabudes	620 (620+0)	-24%	811 (620+191)	684
	Võtab raha välja ja uuesti ei liitu	642 (642+0)	-21%	811 (620+191)	684
	Võtab raha välja, liitub 10. aasta pärast uuesti	642 (642+0)	-21%	811 (620+191)	684

Allikas: Lillelaid, 2021

LISA B

Kirjandusest tulenevad teemaplokid

Teemaplokk	Teoreetiline ülevaade
<p>I teema: Teadlikkus Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest</p> <p>Eesmärk: Välja selgitada inimeste teadlikkus Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest.</p>	<p>Teadlikkus saadavatest pensionidest on madal ning ootused pole vastavuses võimalustega. Kui inimeste arvates peaks pension moodustama 74% pensionieelsest palgast, siis prognooside kohaselt moodustab see I ja II samba peale kokku vaid 40%. II samba fondid peaksid kasvatama pensionikogujate raha ostujõudu, kuid nende keskmine reaaltootlus on nullilähedane ning kulumäär väga kõrge.</p>
<p>II teema: Pensioniks kogumist selgitavad sotsiaal-demograafilised näitajad</p> <p>Eesmärk: Analüüsida pensioniks säästmise individuaalsete erinevuste prognoosimiseks sotsiaal-demograafilisi näitajaid.</p>	<p>Säästmise individuaalsete erinevuste prognoosimisel kasutatakse sotsiaal-demograafilisi näitajaid nagu vanus, sugu ja sissetulek. Üldjuhul edestavad mehed naised planeerimises kui ka säästmises ning vanemad pensionieelikud on näidanud suuremat seotust finantsplaneerimisega kui nooremad. Lisaks suureneb finantsplaneerimine sissetulekute kasvades ning on positiivses kovariatsioonis pensioniks säästmisega.</p>
<p>III teema: Pensioniks kogumist selgitavad psühholoogilised tegurid ja mehhanismid</p> <p>Eesmärk: Välja selgitada peamised II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitavad psühholoogilised tegurid.</p>	<p>On oluline, et finants- ja pensionieesmärgid oleks selgelt ja täpselt määratletud, sest see on märkimisväärselt seotud pensioni kogumispanustega. Inimeste arusaamad pensioniplaneerimise tähtsusest mõjutavad suuresti nende suhtumist tulevikuks säästmise olulisusse. Peamine vahend säästmiskäitumise mõjutamiseks on selle lihtsamaks ja kättesaadavamaks muutmine ehk teadlike otsuste tegemiseks peavad inimesed finantstoodetest täielikult aru saama. Otsene mõju investori käitumisele on ka teistelt inimestelt saadud informatsioonil ja nõuannetel.</p>

Allikas: Autori koostatud (Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021; Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013; European Commission, 2018; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Hardcastle, 2012; Hershey, 2004; McNally & Phua, 2008; OECD, 2013; OECD, 2018; Riigikontroll, 2014) põhjal

LISA C

Küsitluse plaan

1. Kui kindel Te olete, et Teie rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud?	<ul style="list-style-type: none"> • Täiesti kindel • Pigem kindel • Pigem ei ole kindel • Ei ole kindel • Ei oska vastata
2. Kuidas kavatsete end pensionipõlveks rahaliselt kindlustada (ehk kust saate suurimad sissetulekud)? Märkige kõik sobivad vastused.	<ul style="list-style-type: none"> • I sammas (riiklik pension) • II sammas • III sammas (vabatahtlik) • Investeeringud • Säästud ja hoiused • Tulu ettevõtlusest • Kinnisvara müük, väljarentimine • Toetus pereliikmetelt, lastelt • Pärandus • Töötan pensionieas • Ei oska vastata • Muu (<i>palun täpsustage – avatud kommentaari lahter</i>)
3. Palun hinnake, kui suure osa moodustab tulevikus saadav pension (I ja II sammas) Teie praegusest netopalgast?	<ul style="list-style-type: none"> • 0–24% • 25–49% • 50–74% • 75–100% • Ei oska vastata
4. Kas teate, millisesse II samba fondi Te hetkel sisse makseid teete?	<ul style="list-style-type: none"> • Jah • Ei
Kui jah, siis:	
4.1. Palun nimetage fond.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Avatud kommentaari lahter</i>
4.2. Kas olete rahul fondi tootlusega?	<ul style="list-style-type: none"> • Jah • Ei • Ei oska vastata
4.3. Kas olete rahul fondi haldustasudega?	<ul style="list-style-type: none"> • Jah • Ei • Ei oska vastata
5. Kas plaanite tulevikus teha muudatusi II samba kogumises? Märkige kõik sobivad vastused.	<ul style="list-style-type: none"> • Ei plaani teha muudatusi • Plaanin vahetada fondi • Plaanin avada pensioni investeerimiskonto • Plaanin lõpetada II samba fondi sissetulekute tegemise • Plaanin väljuda II samba süsteemist • Ei oska vastata • Muu (<i>palun täpsustage – avatud kommentaari lahter</i>)

LISA C järg

6. Kui otsustasite II sambasse kogumist jätkata, siis palun põhjendage oma vastust, märkides kõik sobivad vastused.	<ul style="list-style-type: none"> • Usaldan II samba süsteemi • II samba vara pakub kindlustunnet • Ei vaja hetkel kogunenud raha • Ei oma ise investeerimiskogemust • Ei soovinud maksta 20% tulumaksu • Pole pensionireformiga kursis • Ei oska vastata • Muu (<i>palun täpsustage – avatud kommentaari lahter</i>)
7. Mis aitas Teil seda otsust teha? Märkige kõik sobivad vastused.	<ul style="list-style-type: none"> • Tegin otsuse iseseisvalt • Perekond/sõbrad • Meedia • Riigi teavitustöö • Teenusepakkujate teavitustöö • Ei oska vastata • Muu (<i>palun täpsustage – avatud kommentaari lahter</i>)
8. Kas II sambaga seonduvad teemad on Teile arusaadavad?	<ul style="list-style-type: none"> • Täiesti arusaadavad • Pigem arusaadavad • Pigem keerulised • Keerulised • Ei oska vastata
9. Mis on Teie jaoks kõige olulisemad argumendid II samba kogumisel SEB-s? Märkige kõik sobivad vastused.	<ul style="list-style-type: none"> • Usaldan SEB fonde • Lai investeringute valik • Pensionifondide kaudu saan investeerida Eesti ettevõtetesse • SEB fondid investeerivad rohelistesse ja keskkonnasõbralikesse ettevõtetesse • Tootlus • Madalad tasud • Ei oska vastata • Muu (<i>palun täpsustage – avatud kommentaari lahter</i>)
10. Sugu	<ul style="list-style-type: none"> • Mees • Naine • Ei soovi vastata
11. Vanus	<ul style="list-style-type: none"> • 18–25 • 26–35 • 36–45 • 46–55 • 56–65 • Ei soovi vastata

LISA C järg

12. Milline on Teie haridus?	• Algharidus • Põhiharidus • Keskkharidus • Keskeri- või kutseharidus (kutsekeskkool, tehnikum) • Kõrgharidus (lõpetanud ülikooli) • Ei soovi vastata
13. Mis ametikohal Te töötate?	• Asutuse/ettevõtte tippjuht • Keskastme juht • Tippspetsialist • Keskastme spetsialist, • Ametnik, kontoritöötaja, isiku- /klienditeenindaja, kaitse/päästeteenistuses • Oskustööline, seadmeoperaator, sõidukijuht • Lihttööline • Ei soovi vastata
14. Kui suur oli möödunud kuul Teie kätte saadud ehk netosissetulek?	• Alla 500€ • 501–1000€ • 1001–1500€ • 1501–2000€ • 2001–2500€ • Üle 2500€ • Ei soovi vastata

Allikas: Autori koostatud

LISA D

Küsitlusele vastajate sotsiaal-demograafilised andmed

Sugu	Kokku vastajaid	Osakaal vastanutest (%)
Mees	193	49,5%
Naine	195	50,0%
Ei soovi vastata	2	0,5%
Vanus		
18–25	11	2,8%
26–35	73	18,7%
36–45	96	24,6%
46–55	133	34,1%
56–65	75	19,3%
Ei soovi vastata	2	0,5%
Haridus		
Algharidus	2	0,5%
Põhiharidus	22	5,6%
Keskharidus	52	13,3%
Keskeri- või kutseharidus (kutsekeskkool, tehnikum)	140	35,9%
Kõrgharidus (lõpetanud ülikooli)	164	42,1%
Ei soovi vastata	10	2,6%
Ametikoht		
Asutuse/ettevõtte tippjuht	17	4,4%
Keskastme juht	37	9,5%
Tippspetsialist	62	15,9%
Keskastme spetsialist	79	20,3%
Ametnik, kontoritöötaja, isiku-/klienditeenindaja, kaitse/päästeteenistuses	70	17,9%
Oskustööline, seadmeoperaator, sõidukijuht	69	17,7%
Lihttööline	24	6,1%
Ei soovi vastata	32	8,2%
Sissetulek		
Alla 500€	15	3,9%
501–1000€	88	22,6%
1001–1500€	128	32,8%
1501–2000€	70	17,9%
2001–2500€	25	6,4%
Üle 2500€	28	7,2%
Ei soovi vastata	36	9,2%

Allikas: Autori koostatud

LISA E

Kodeeritud muutujad 1–10

Küsimus	Esialgne muutuja	Uus muutuja
Kui kindel Te olete, et Teie rahaasjad on pensionipõlveks hästi planeeritud?	1 – Täiesti kindel; Pigem kindel 0 – Pigem ei ole kindel; Ei ole kindel; Ei oska vastata	1 – Rahaasjad pensionipõlveks on planeeritud 0 – Rahaasjad pensionipõlveks pole planeeritud
Kuidas kavatsete end pensionipõlveks rahaliselt kindlustada (ehk kust saate suurimad sissetulekud)? Märkige kõik sobivad vastused.	1 – I samm (riiklik pension); II samm; III samm (vabatahtlik); Investeeringud; Säästud ja hoiused; Tulu ettevõtlusest; Kinnisvara müük, väljarentimine; Toetus pereliikmetelt, lastelt; Pärandus; Töötan pensionieas; Muu 0 – Ei oska vastata	1 – Teab, kuidas ennast pensionipõlveks rahaliselt kindlustada 0 – Ei tea, kuidas ennast pensionipõlveks rahaliselt kindlustada
Palun hinnake, kui suure osa moodustab tulevikus saadav pension (I ja II samm) Teie praegusest netopalgast?	1 – 25–49% 0 – 0–24%; 50–74%; 75–100%; Ei oska vastata	1 – Teab, palju moodustab pension netopalgast 0 – Ei tea, palju moodustab pension netopalgast
Kas teate, millisesse II samba fondi Te hetkel sisse maksete?	1 – Jah 0 – Ei	1 – Teab, kuhu fondi sisse maksete teeb 0 – Ei tea, kuhu fondi sisse maksete teeb
Kas plaanite tulevikus teha muudatusi II samba kogumises? Märkige kõik sobivad vastused.	1 – Plaanin väljuda II samba süsteemist 0 – Plaanin vahetada fondi; Plaanin avada pensioni investeerimiskonto; Plaanin lõpetada II samba fondi sisse maksete tegemise; Ei plaani teha muudatusi; Ei oska vastata; Muu	1 – Plaanib lahkuda II samba süsteemist 0 – Ei plaani lahkuda II samba süsteemist
Mis aitas Teil seda otsust teha? Märkige kõik sobivad vastused.	1 – Tegin otsuse iseseisvalt 0 – Perekond/sõbrad; Meedia; Riigi teavitustöö; Teenusepakkujate teavitustöö; Ei oska vastata; Muu	1 – Tegi II sambasse jäämise otsuse iseseisvalt 0 – II sambasse jäämise otsust mõjutas keegi teine
Kas II sambaga seonduvad teemad on Teile arusaadavad?	1 – Täiesti arusaadavad; Pigem arusaadavad 0 – Pigem keerulised; Keerulised; Ei oska vastata	1 – II sambaga seonduvad teemad on arusaadavad 0 – II sambaga seonduvad teemad pole arusaadavad
Sugu	1 – Mees 0 – Naine	1 – Mees 0 – Naine

Allikas: Autori koostatud

LISA F

Kodeeritud muutujad 11–14

Küsimus	Esialgne muutuja	Uus muutuja
Vanus	0 – 18–25	0,000000 – 18–25
	1 – 26–35	0,250000 – 26–35
	2 – 36–45	0,500000 – 36–45
	3 – 46–55	0,750000 – 46–55
	4 – 56–65	1,000000 – 56–65
	np.NaN – Ei soovi vastata	0,621134 – Ei soovi vastata
Milline on Teie haridus?	0 – Algharidus	0,000000 – Algharidus
	1 – Põhiharidus	0,250000 – Põhiharidus
	2 – Keskharidus	0,500000 – Keskharidus
	3 – Keskeri- või kutseharidus	0,750000 – Keskeri- või kutseharidus
	4 – Kõrgharidus	1,000000 – Kõrgharidus
	np.NaN – Ei soovi vastata	0,790789 – Ei soovi vastata
Mis ametikohal Te töötate?	0 – Lihttööline	0,000000 – Lihttööline
	1 – Oskustööline, seadmeoperaator, sõidukijuht	0,166667 – Oskustööline, seadmeoperaator, sõidukijuht
	2 – Ametnik, kontoritöötaja, isiku-/klienditeenindaja, kaitse/päästeteenistuses	0,333333 – Ametnik, kontoritöötaja, isiku-/klienditeenindaja, kaitse/päästeteenistuses
	3 – Keskastme spetsialist	0,500000 – Keskastme spetsialist
	4 – Tippspetsialist	0,666667 – Tippspetsialist
	5 – Keskastme juht	0,833333 – Keskastme juht
	6 – Asutuse/ettevõtte tippjuht	1,000000 – Asutuse/ettevõtte tippjuht
np.NaN – Ei soovi vastata	0,456704 – Ei soovi vastata	
Kui suur oli möödunud kuul Teie kätte saadud ehk netosissetulek?	0 – Alla 500€	0,000000 – Alla 500€
	1 – 501–1000€	0,200000 – 501–1000€
	2 – 1001–1500€	0,400000 – 1001–1500€
	3 – 1501–2000€	0,600000 – 1501–2000€
	4 – 2001–2500€	0,800000 – 2001–2500€
	5 – Üle 2500€	1,000000 – Üle 2500€
np.NaN – Ei soovi vastata	0,448588 – Ei soovi vastata	

Allikas: Autori koostatud

LISA G

Logistilisel regressioonil põhinevad mudelid

1. mudel

Sõltuv muutuja – Teab, palju moodustab pension netopalgast

Mudeli ennustusvõime testandmetel – 70%

Sõltumatu muutuja	Koefitsent	Muutuja olulisus
Ametikoht	0,000119	18,401%
Netosissetulek	0,224737	17,993%
Vanus	0,009118	14,317%
Haridus	-0,175839	11,405%
Rahaasjad pensionipõlveks on planeeritud	-0,331735	7,216%
Teab, kuhu fondi sissemakseid teeb	-0,034095	6,272%
Tegi II sambasse jäämise otsuse iseseisvalt	-0,329630	6,218%
Mees	0,209310	5,593%
II sambaga seonduvad teemad on arusaadavad	0,361042	5,296%
Plaanib lahkuda II samba süsteemist	0,156911	5,112%
Teab, kuidas ennast pensionipõlveks rahaliselt kindlustada	0,034614	2,177%

Allikas: Autori koostatud

2. mudel

Sõltuv muutuja – Rahaasjad pensionipõlveks on planeeritud

Mudeli ennustusvõime testandmetel – 59%

Sõltumatu muutuja	Koefitsent	Muutuja olulisus
Ametikoht	0,234217	18,52%
Netosissetulek	0,361110	15,712%
Vanus	-0,519220	14,076%
Haridus	-0,457765	13,037%
II sambaga seonduvad teemad on arusaadavad	0,984595	10,009%
Tegi II sambasse jäämise otsuse iseseisvalt	-0,193574	5,937%
Teab, palju moodustab pension netopalgast	-0,282063	5,726%
Teab, kuhu fondi sissemakseid teeb	0,118233	5,208%
Mees	0,140643	4,794%
Plaanib lahkuda II samba süsteemist	-0,303446	4,219%
Teab, kuidas ennast pensionipõlveks rahaliselt kindlustada	0,063601	2,761%

Allikas: Autori koostatud

LISA G järg

4. mudel

Sõltuv muutuja – II sambaga seonduvad teemad on arusaadavad

Mudeli ennustusvõime testandmetel – 79%

Sõltumatu muutuja	Koefitsent	Muutuja olulisus
Ametikoht	-0,031458	18,319%
Vanus	-0,237441	14,804%
Netosissetulek	0,136214	13,682%
Haridus	-0,138095	10,853%
Rahaasjad pensionipõlveks on planeeritud	1,058705	9,979%
Teab, kuhu fondi sissemakseid teeb	0,775872	7,963%
Tegi II sambasse jäämise otsuse iseseisvalt	0,535825	6,496%
Teab, palju moodustab pension netopalgast	0,496271	5,271%
Mees	0,411405	5,262%
Teab, kuidas ennast pensionipõlveks rahaliselt kindlustada	0,129900	4,136%
Plaanib lahkuda II samba süsteemist	-0,039191	3,236%

Allikas: Autori koostatud

LISA H

Varasematest uurimustest tulenevad pensioniks kogumist selgitavad tegurid

	Vanus	Sugu	Sissetulek	Haridus	Ametikoht	Planeerimise kindlus
Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012	✓	✓	✓			
Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021						✓
Benartzi et al., 2017						
Chen & Davis, 2008						
Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009	✓	✓	✓			
Duncan, Jachimowicz, Johnson & Weber, 2019						
Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010	✓		✓			
Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007		✓	✓			
Hardcastle, 2012						
Hershey, 2004						✓
Leesment & Sõstra, 2021					✓	
LHV, 2021b						
McNally & Phua, 2008	✓					
Rahandusministeerium, 2021	✓	✓	✓			
Reinson, 2021				✓		
Turu-uuringute AS, 2019	✓	✓	✓			✓

LISA H järg

	Finantstoote arusaadavus	Teistelt saadud nõuanded	Usaldus pensionisüsteemi vastu	Rahulolu tootlusega	Vaikimisi valik	Kogumisprogrammi tähtsus
Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012						
Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021	✓					
Benartzi et al., 2017					✓	
Chen & Davis, 2008	✓					
Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009	✓					
Duncan, Jachimowicz, Johnson & Weber, 2019					✓	
Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010						
Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007						
Hardcastle, 2012	✓					
Hershey, 2004	✓	✓				✓
Leesment & Sõstra, 2021						
LHV, 2021b			✓			
McNally & Phua, 2008						
Rahandusministeerium, 2021						
Reinson, 2021		✓		✓		
Turu-uuringute AS, 2019	✓	✓				

Allikas: Autori koostatud (Austin, Hershey & Jacobs-Lawson, 2012; Baker, Hoffmann, Kumar & Tomar, 2021; Benartzi et al., 2017; Chen & Davis, 2008; Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Duncan, Jachimowicz, Johnson & Weber, 2019; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Hardcastle, 2012; Hershey, 2004; Leesment & Sõstra, 2021; LHV, 2021b; McNally & Phua, 2008; Rahandusministeerium, 2021; Reinson, 2021; Turu-uuringute AS, 2019) põhjal

LISA I

Teoreetilise ja empiirilise osa seos

Teemaplokk	Analüüsi tulemused	Analüüsi seos teooriaga
I teema: Teadlikkus Eesti pensionisüsteemist ja sellega seotud probleemidest	II sambasse jääjate pensionialane teadlikkus on pigem madal. Väga paljud ei ole kursis, kui palju moodustab pension praegusest netopalgast, mistõttu ei suudeta tunnetada ka enda rolli suurust tuleviku kindlustamisel. Ligi pooled vastanutest ei tea, millises fondis raha kogutakse ning millised on fondi tootlus ja haldustasud. Tuli välja, et rahulolu seoses fondi tootlusega on II pensionisambasse kogumise jätkamist selgitav tegur.	Teadlikkus saadavatest pensionidest madal ja inimeste ootused pole vastavuses võimalustega (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2013). II pensionisambast lahkujate hulgast olid fondi tootluse suhtes rahulolematud 70% inimestest. Jääjatest arvab sama umbkaudu 30% inimestest. (Reinson, 2021)
II teema: Pensioniks kogumist selgitavad sotsiaal-demograafilised näitajad	Kõige kindlamad oma pensioniks planeerimise tõhususes on nooremad inimesed, mehed, kõrgemapalgalised, kõrgema haridustasemega inimesed ning juhid ja tippspetsialistid. Saab väita, et mida suurem on kindlus rahaasjade planeerimises, seda suurem on tõenäosus, et inimene jätkab II sambas kogumist.	Mehed edestavad naisi nii planeerimises kui ka säästmises (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Turu-uuringute AS, 2019) ning finantsplaneerimine suureneb sissetulekute kasvades (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009; Fernández-López, Otero, Rodeiro & Vivel, 2010; Hamagami, Hershey, Jacobs-Lawson & McArdle, 2007; Turu-uuringute AS, 2019). Juhid ja tippspetsialistid võtsid suhteliselt vähem pensioniraha välja (Leesment & Sõstra, 2021). Lahkujate seas oli rohkem madalama haridustasemega inimesi (Reinson, 2021) ja inimesi, kelle palk on vahemikus 500–2000 eurot (Rahandusministeerium, 2021). Kusjuures muretsemine seoses pensioni planeerimise protsessiga on negatiivselt seotud säästmisharjumustega ning need, kes muretsevad rohkem, panustasid vähem regulaarsesse säästmisesse (Hershey, 2004).

LISA I järg

III teema: Pensioniks kogumist selgitavad psühholoogilised tegurid ja mehhanismid	Pensionipõlve rahalisel kindlustamisel loodetakse enim II sambale ning selgus, et usaldus on üheks pensioniks kogumist selgitavaks teguriks. Lisaks oli kogumist soodustavaks teguriks vaikimisi valik ning II sambaga seonduvate teemade arusaadavus. Suurem osa inimesi otsustasid II sambasse jäämise kasuks täiesti iseseisvalt ning vähem mainiti riigi ja teenusepakkujate teavitustööd. Tulevikus peaksid riik ja teenusepakkujad tegelema veelgi aktiivsemalt inimeste informeerimisega ning suunama neid kogumist jätkama.	Pensioniks säästmine on positiivselt seotud sellega kui tähtsaks peetakse personaalse kogumisprogrammi säilitamist (Hershey, 2004). Ligi 17% II sambast lahkujatest on toonud põhjusena välja üldise usaldamatuse pensionisüsteemi vastu (LHV, 2021b). Paljud inimesed ei mõista pensionisäästmise tähtsust ega suuda teha teadlikke otsuseid, eriti kui tegemist on keeruliste finantstoodetega (Clark, Knox-Hayes & Strauss, 2009). Organisatsioonid ja poliitikud peavad vaikimisi valikut heaks vahendiks inimeste käitumise suunamisel (Benartzi et al., 2017; Duncan, Jachimowicz, Johnson & Weber, 2019), mis oli Eestis kogumist soodustav.
---	---	---

Allikas: Autori koostatud

Summary

PENSION COLLECTING FACTORS BASED ON SEB BANK CUSTOMERS

Marietta Pruudel

The Estonian pension system is sustainable, but it provides a low income. According to the National Audit Office, Estonia required a long-term plan to ensure the sustainability of the pension system in a context where the number of working-age people is decreasing while the number of pensioners is increasing. In 2018, the Parliament passed a law aimed at making pensions more unified, demographically responsive and flexible. A new pension reform came into force in 2021, making it voluntary to join and leave the second pillar. In the first few months nearly 20% of those who had joined the second pillar, decided to leave it. The findings of this Bachelor's thesis can be used to determine factors that explain pension collecting in the second pillar, and to carry out information work, emphasizing precisely these factors in order to prevent people from leaving the second pillar.

To achieve the purpose of this study, a survey was conducted with the clients of AS SEB Bank who have remained in the second pillar. It was discovered that the general pension awareness of those who remained in the second pillar is relatively low, and the respondents were unaware of the problems in the Estonian pension system. Thus, better financial knowledge does not increase pension collection. Those who remained in the second pillar are characterised by greater satisfaction with the fund's performance, but many of them collect money in a fund that does not correspond to their age.

Younger and higher paid people, men, people with a higher level of education and higher job position are more likely to continue pension collecting in the second pillar. Their financial planning for retirement is at a better level than others, which is an important factor in explaining pension collecting.

Those who stay in the second pillar rely on it the most to secure their retirement and have more faith in the second pillar system than those who leave. The primary reason for remaining in the second pillar was that the money accumulated at the time was unnecessary. Because some people were unaware of the reform, they remained in the second pillar due to a default choice that was favourable to collection. Although respondents' knowledge of the problems in the Estonian pension system was found to be low, those who remained in the pillar rated their understanding of second pillar related topics better than the average. People who understand second pillar related topics are less likely to make changes to the second pillar collections. Most people chose to remain in the second pillar on their own, and little was said about the information provided by the state and service providers.

There is also an area that needs more research. It would be useful to carry out the same survey with those, who left the second pillar. Another option would be to conduct interviews with both, those who stayed in the pillar and those who left, so that the topic can be explored in more depth.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marietta Pruudel

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

PENSIONIKS KOGUMIST SELGITAVAD TEGURID AS SEB PANK KLIENTIDE
NÄITEL,

mille juhendaja on Eve Parts,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marietta Pruudel

12.05.2022